

SOCIETĂTEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul V

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un
exemplar:
Lei 30

N-rul 9

CLUJ, 15 Mai 1928

CUPRINSUL

<i>PROBLEME SOCIALE: Problema problemelor</i>	— — —	Ion Clopoșel
<i>Nicolaus Olahus și cultura elenă</i>	— — —	Șt. Bezdechi
<i>Descrieri sociografice: Mediașul (II)</i>	— — —	Ing. Gh. Brânduș
<i>INVAȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Centenarul școlilor din Beiuș</i>		
<i>(urmare și sfârșit)</i>	— — —	Dr. C. Pavel
<i>FIGURI REPREZENTATIVE: Coșbuc</i>	— — —	Al. Ciura
<i>EUROPA CONTIMPORANĂ: Scrisoare din Paris: Dela Jean-</i>		
<i>Jaques la Julien</i>	— — —	Adrien le Corbeau
<i>ACTUALITAȚI: Conștiința de stat</i>	— — —	Dr. A. Ceușeanu
<i>Comemorarea dela Blaj</i>	— — —	Horia Trandafir
<i>PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Activitatea solară și progresele geo-</i>		
<i>dinamice</i>	— — —	Gavril Todica
<i>DISCUȚII ȘI RECENSII: Iosef Macurek: Husitismul în țările</i>		
<i>românești</i>	— — —	Libuse
<i>Dr. Iosif Lepeși</i>	— — —	Valeriu Bora
<i>PROBLEME ECONOMICE: Considerațiuni asupra crizei econo-</i>		
<i>mice</i>	— — —	Ing. B. Hexner
<i>CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Cărți-reviste: (I. Lu-</i>		
<i>paș: Epocile principale în istoria românilor. — N. M. Con-</i>		
<i>diescu: (Conu Enake). — Cronica dramatică (Fr. Schiller:</i>		
<i>Intrigă și amor. — Duelul de H. Lavedan. — La închiderea</i>		
<i>stagiunii)</i>	— — —	Cronicar
<i>CRONICA ECONOMICA ȘI FINANCIARĂ: Societățile pe ac-</i>		
<i>țiuni în România. — Segregarea. — Alcoolismul. Răpeziciune și</i>		
<i>răpeziciune</i>	— — —	Gh. Neculcea
<i>FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI: O veste bună. — Republica pro-</i>		
<i>fesorilor. — Parisul sau Roma? — Revizuirea. — Jertfele</i>		
<i>pentru ziaristi</i>	— — —	Red.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8.
GALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Stațiunea balneo-climatică radio-activă, VATRA-DORNEI

Situația. — Stațiunea balneară Vatra Dornei e situată în Bucovina, jud. Câmpulung într-o frumoasă vale a Carpaților, la o altitudine de 804 metri peste nivelul mării. Orașelul Vatra Dornei, așezat la confluența râurilor Dorna și Bistrița auriu, într-o minunată regiune de munți și înconjurată de păduri de molid și brad, bogate în ozon, este una din mărgăritarele băilor românești. În localitate cale ferată care leagă Bucovina, Nordul Moldovei și al Basarabiei cu Transilvania. (București — Vatra Dornei 17 ore, Chișinău — Vatra Dornei 17 ore, Iași — Vatra Dornei 10 ore, Cernăuți — Vatra Dornei 9 ore). În timpul sezonului trenuri accelerate cu vagoane directe. Poștă, telegraf, pretură, judecătoreie, liceu, bănci, etc.

Climatul. — Climatul subalpin și temperat exercită o influență din cele mai binefăcătoare asupra întregului organism și în special asupra sistemului nervos central și periferic, fără a-l irita.

Băile. — Se servesc băi carbogazoase și feruginoase în cazuri de cupru. Băi de nămol, conținând materii de extract eteric (balsame, rășini și rășinoase). — Băi de soare. — Băi hidroelectrice și de lumină. — Instalație completă de hidroterapie sistem Winternitz. — Institut modern de mecano-terapie sistem Zander-Herz. — Institut de radiologie. — Laborator clinic și balneologie. — Diatermie. — Lampă de evarț. — Medici specialiști. — Personal bine instruit.

Izvoarele. — „Unirea” — „Sentinela” — „Ferdinand” — „Arcadie” — „Nectarie” — „Silvestru” — „Petru”, — Isvorul de Est și Vest conțin cantități mari de radium, fier, magneziu, calciu, litiu, sodiu, potasiu, fosfor, sulf și acid carbonic.

Nămolul conține extracte balsamice și rășinoase în raportul 7,5 : 100.

Indicațiuni terapeutice. — La afecțiuni cronice de cord, hipertensiune la arteriosclerotici, cardiorenali, reumatism articular și muscular, nevralgii reumatice, infecțioase și toxice, anemie, cloroză, tulburări de metabolism, gută, obesitate, diabet, intoxicațiuni cronice cu plumb, arsen, alcool și după boale infecțioase, diferite afecțiuni ale organelor femești ca urmări ale nașterii, avortului, febrei puerperale sau operațiunilor grele, sterilitate, infecțiuni nervoase cronice, crampe, neurastenie, paralizii, ipohondrie, melancolie, coarea, nevrită sciatică, gușă exoftalmică, poliomielită etc.

Oteluri, pensiuni, locuințe. — Vatra Dornei dispune de camere suficiente pentru publicul vizitator ș. a.: Otelul Băilor, Căminul „Vladimir”, Otel Traian, Otel Central, Otel Splendid, „Curtea Runcului”, Otel Grand, Otel Bronștein, iar pentru ofițeri și funcționari publici „Casa Salubrității publice”, Pension Schwarz, Pension Excelsior (Eberschon), Villa Anni (Popp) etc., etc. pe lângă un număr mare de locuințe particulare.

Cheltueli de întreținere. — Cheltuelile de întreținere nu se pot preciza, întrucât ele variază în raport cu pretențiunile publicului. Fiecare vizitator va avea însă posibilitatea, de a potrivi cheltuelile de întreținere, băi etc. în stațiune referințelor sale materiale. În lunile Iunie și Sept. cheltuelile de cură sunt în ce privește băile, locuința, restaurant etc. considerabil reduse.

Funcționarii publici și militarii beneficiază în tot timpul sezonului de reducerea taxelor de cură și muzică precum și a prețului băilor.

Medicii inclusiv soțiile și copiii lor se bucură de gratuitate la băi și taxe.

Distrații. — Publicul va avea ocazie de a face excursiuni în împrejurimea stațiunii, care oferă vizitatorului superbe peisagi, emoționante și încântătoare priveliști ș. a. cu trenul, automobilul, trăsura, călare și cu pluta. Cantonaș cu barca. Muzica militară concentrează în pare de 3 ori pe zi. — Teatru, concerte, cinema, radio, biliard, tenis. Două parcuri de o rară frumusețe, etc., etc.

Inovații. — Publicul vizitator va profita chiar în acest sezon de următoarele inovațiuni:

Captarea tuturor izvoarelor din parcul băilor, prin care s'a obținut dublarea debitului și sporirea eficacității apelor minerale. Inmulțirea cabinelor și instalarea de căzi de cupru sistem Bacon.

Prin sporirea numărului de cabine se va evita aglomerația și reclamațiunile, ori cât de mare ar fi frecvența stațiunii. — Modificarea sistemului și accelerarea distribuirii билетelor de băi.

Hală de repaos pentru odihnă după baie.

Un Solarium (băi de soare și lumină) în parcul băilor.

Combaterea speculei în stațiune prin o comisiune specială. — Îngrijirea și stropirea străzilor.

Bucătărie cu regim dietetic sub controlul unui medic. — Se va da atenție deosebită dezvoltării fizice și sportive a copiilor prin exerciții în Institutul Zander, gimnastică suedeză, excursii în grupuri sub conducerea unui personal specializat.

O brânzărie va oferi publicului chiar în localitate diferite brânzeturi speciale, lapte, unt, etc. în condițiuni igienice.

Prenotări pentru camere precum și orice alte informațiuni privitoare la băi, locuințe, etc. la Administrația băilor și la Comisiunea balneară.

La sosirea în stațiune publicul vizitator este rugat a se adresa *Biroului de informațiuni al comisiei balneare* chiar la gara băii, și a se feri de intermediarii — samșari de locuințe.

Comisia balneară

Ministerul Justiției, Comisiunea de Naturalizări

Conform art. 23 din legea privitoare la dobândirea și pierderea naționalității române, se publică următoarea cerere de naturalizare, spre știința acelor cari ar voi să facă vre-o întâmpinare, potrivit dispozițiunilor art. 23 din zisa lege: Dos. No. 2150—926.

Domnule Președinte,

Subsemnatul Salamon Leib Halberstam, rabin, domiciliat în Cluj strada Dogarilor nr. 8, îndeplinind condițiunile legii pentru a fi cetățean român, după cum reiese din alăturatele acte, am onoarea a vă ruga să binevoiți a-mi acorda cetățenia română cu dispensă de stagiu.

Cu multă stimă:

Salamon Leib Halberstam

BĂI

cu renume mondial și localități de recreație

Pensiuni, internate, cămine pentru fete și băieți.

Prețul întregii pensiuni pentru copii 140, pentru adulți 150 franci elvețieni, preț valabil pt. 4 stațiuni balneare pe lângă un sejur de o săptămână. Preferințe pentru 1000 de familii. Prospekte. (Porto pentru răs puns).

Biroul de pensiuni Pestalozzi (Fédération Internationale des Pensionats Européens)

Budapest, V., Alkotmány-utca 4. sz. I. (Telephon: Teréz 242-36.)

Kurorte und Erholungsheime:

În Ungaria: Budapest, Siófok. În Elveția: Genf*, Lausanne*, Neuchâtel*, Luzern, Montreux*, Zürich*, Lugano, St. Moritz. În Franța: Paris*. Deauville, Trouville, Biarritz, Aix-les-Bains, Grenoble*, Evian (Genfer-See), Chamonix. În Riviera franceză: St. Raphael, Cannes, Nizza*, Juanles-Pins, Monte-Carlo, Menton. În Anglia: London*, Cambridge*, Brighton, Folkstone. În Italia: San-Remo*, Nervi, Venedig, Bordighera, Abbazia, Riccione, Rom*, Neapel*, Palermo, Meran. În Austria: Wien*, Zell-am-Zee, Linz*, Innsbruck*, Salzburg*. În Germania: Berlin*. În Belgia: Ostende. În Africa: Algir, Tunis.

* În localitățile cu steluță sunt internate permanente, căminuri pentru fete (și pentru adulți) deschise anul întreg. Celălalte pensiuni în stațiunile balneare sunt deschise numai în Iulie, August și Septembrie. (Avantajii pentru călătorii în grup (25—50%). Vagoane speciale Pullmann. Prețurile în decursul anului școlar (dela 15 Septembrie) 110 fr. elvețieni lunar.

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon: 308
Plaza Untrei No. 8.
CLUJ, 15 Maiu 1928

Anul V N-ra 9
Un exemplar: Lei 30

Problema problemelor

Problema centrală pe care și-au pus-o partidele politice ale Franței în marea bătălie electorală care s'a dat a fost fără îndoială problema regimului celui mai potrivit de proprietate. Ciocnirile de idei au fost iuți, polemicile aprinse, întrebările neliniștitoare. Care va fi sistemul nou de proprietate? Fi-vor încălcate drepturile de proprietate individuală? Progresăm către o inevitabilă proprietate colectivă? Există vre-o modalitate de reconciliere a individualismului cu tendințele integralismului comunist?

Tema a fost sistematic ținută la ordinea de zi a adunărilor socialiștilor și comuniștilor îndeosebi. Cetățenii cari participau la discuțiile în contradictoriu cereau lămuriri ample dela candidați.

S'a spus adesea, că dintre toate frontierele politice, cea mai grea de stabilit este frontiera care deosebește socialismul de comunism. Cu toată distincția este tot mai netă, tot mai edificatoare. Comunismul este înțepenit într'o ideologie de doctrină, care n'a căutat să se pună de acord cu realitățile vieții de stat. În Rusia el a fost nevoit să bată în retragere și și-a negat principiile admitând improprietărea individuală a agricultorilor, pătrunderea societăților capitaliste din streinătate și peste tot permițând târgul liber al tranzacțiilor de toată natura. Cum să ne închipuim, că promotorii viitorului progres pot fi deținuți de un popor atât de înapoiat în cultură cum este cel rusesc, care deabia de aci înainte își va găsi făgașul dezvoltării sale normale, deabia frământările uriașe din ultimele decenii i-au deschis ochii la realitate și l-au făcut să simtă aerul tare al vieții libere?

Nu, nu mai putem iscăli vechiul semnal de orientare exclusivă spre Răsărit pentru realizarea speranțelor de „mântuire”, de improspătare și refacere a lumii. Refuzăm să mai acceptăm îndreptariul bătrân: *Ex Oriente lux*.

Lumea nouă nu poate răsări decât

din experiențele popoarelor din Apus, cari și-au călit sufletul și și-au întemeiat o cultură și o viață de stat prin încercări grele, prin exerciții complicate administrative, prin sguđuiri și tragedii sângeroase, în decursul secolelor.

Națiunea franceză rămâne pentru multă vreme prototipul cel mai desăvârșit al transformațiunii de stat. Revoluția cea mare franceză a distrus regimul proprietății feudale, a împroprietărit pe țărani, a laicizat instituțiile și a încrezut poporului dreptul suveran de a dispune de sine. Alte revoluții intermitente au desăvârșit pe încetul reformele, reducând continuu puterile reacționare și făcând loc tot mai deplin liberei roștiri a voinții cetățenești. Rar în istorie s'au văzut colectivități revoluționare atât de degajate și atât de spontane în mișcările lor de stradă. Dar prin această acțiune de grupuri mari, că acela care a dărîmat Bastilia, s'a creat pe vecie acea comunitate admirabilă cu cele mai depline caractere de națiune formată, matură, care este societatea franceză. Curentul a dus încontinuu spre stînga, socializînd treptat cel puțin bunuri și gospodării ale statului și ale comunelor. Dar oricât de mare a fost eoul literar al unor revoluționari comuniști ca Baboef și Proudhon, totuși Franța n'a putut fi câștigată cît de puțin pentru o formă de societate în care să fie suprimată proprietatea individuală.

Pot exista termeni de comparație între colosul rusesc cu o viață rudimentară și săracă de stat, și între atât de experimentată și bogată democrație franceză? Nicidecum. De aceea o direcție socializantă, care ar cuprinde ca un val irezistibil continutul, tot numai din leagănu, din laboratorul vastelor experiențe de stat ale Apusului poate pleca.

Dar chestiunea comportă discuție, studiu, aprofundare și ea constituie o preocupare statornică a publiciștilor exercitați din Apus.

Campania electorală din Franța a

fost prilejul fecund, ca problemele să fie vânturate, căutându-se esența, adevărul, care, dealfel greu se lasă surprins, ba, în materia atât de schimbătoare a întocmirilor politice, în general, nu există adevăr absolut, ci doar unul relativ — ieșit dintr'o recunoaștere de către contemporani a unei axiome ca valabilă pentru epoca lor. Adevărurile politice au poate viața cea mai scurtă și cea mai fragilă.

Intr'o adunare comunistă candidatul Chafreau a fost întrebat care este atitudinea comuniștilor în chestia proprietății și în ce se mai deosebesc ei de socialiști după ce comunismul face apel și la voturile micilor comercianți și meseriași (însuși Chafreau este meseriaș — patron). Chafreau s'a găsit în încurcătură și a declarat doar, că și comunismul recunoaște proprietatea privată și este adevăratul socialism, căci socialiștii unificați și ceilalți au trecut cu trupele lor în tabăra burghezimei capitaliste. Comunistul francez renunță, evident, dintru început la agitarea formulelor integral comuniste, profesate de rușii bolșevici, și caută să se încadreze cît mai nimerit în realitatea socială moderându-și apetiturile.

Cine va avea vre-odată curajul să se adreseze populațiunii franceze îndemnînd-o să consimtă la o cedare complexă a bunurilor particulare în favoarea unei administrațiuni supra-societare? Dacă Franța este atât de rezistentă, această forță se atribue cu drept cuvânt economiilor mici orășenești și agricole-rurale, spiritului de cruțare și de muncă și versatilității cu care s'a născut repede orice asociere, orice acțiune comună.

În industriei patronii se vor mulțumi cu câștiguri mai mici și vor interesa în grad tot mai intens pe muncitori la profit.

Astăzi se observă chiar în cercuri socialiste o mișcare vie pentru mica proprietate muncitorească. De ce muncitorul să nu aibă casa, grădina și bucata de pământ care să asigure

o existență tot mai igienică și prosperă a familiei sale?

Prin urmare, realitățile nu admit principii de doctrină fixă. Proprietatea este supusă unei evoluții continue, care să dea maximul de folos obștesc. Lupta va fi totdeauna viie în jurul stabilirii regimului de echitate generală în privința proprietății. Corecturi se vor face neîntrerupt. De veacuri proprietatea suferă atâtea modificări, și suntem departe de a ne fixa pe puncte rigide de difinitivă soluție.

Intr'un articol din *Revue des Vivants*, ministrul Ed. Herriot arată cât bun simț a avut Jaurès în judecarea proprietății, căci s'a declarat contra „geometriei brutale și abstracte”, contra „dictaturii impersonale a proletariatului” și în favoarea cuceririi legale a democrației.¹

Cel mai frumos și mai cuminte studiu pe care l-am citit asupra problemelor este acel al republicanului socialist Frederic Brunet.² În el se arată foarte temeinic nevoia tezii criticiste. Se semnaleză judecata matură a Confederației generale a Lucrului de acomodare la situația dată („fără doctrină strămtă, întrebuițând puterea sa pentru scopuri precise, ea [c. g. du Travail] face socialismul experimental adaptându-se mediului, posibilităților momentului”, p. 183). El precizează că „ar fi absurd pentru socialiști a trăi exclusiv pentru pregătirea revoluției ca și în așteptarea unei intervenții divine pentru transformarea mediului social” (p. 188). Este o himeră să fii un indoctrinat obstinat. Să nu fie separație prea mare între concepție și realizare.³

Cu cât te apropii mai mult de tărâmul faptelor, cu cât încerci să dai corp unei idei, cu atât ești mai cumișit prin avertimentele pe cari ți le impune vrâsta civilizației la gradul respectiv al epocii.

Proprietatea nu poate evita legile inexorabile ale unei neîncetate evoluții. Ea nu e sacrosantă, intangibilă inalienabilă, ci un mijloc de ameliorare socială prin reformă inteligentă și continuă, ocolind extremele deciziunii cu forța asupra destinului ei.

Este perimat regimul liberalismului care a îngrășat doar burghezia orașenească printr'o industrializare care nu și-a întins ramificațiile de revărsare a abondanței asupra tuturor straturilor populare. Liberalismul economiștilor ortodocși Adam Smith

¹ *Revue des Vivants*, numărul din luna Martie pp. 337—378.

² Frédéric Brunet: *Le socialisme expérimental*, Paris 1924, La Renaissance du livre.

³ ... „l'écart entre la conception et la réalisation ne soit pas trop grand.”

și Stuart Mill a stors vremii beneficii unilaterale. Procesul nivelării și egalizării a fost în urmă stânjenit mult prin el. Dar nici integralismul colectiv nu poate fi acceptat. Spiritul critic se îndreaptă contra proprietăților excesive ale particularilor beneficiari ai liberalismului politic deopotrivă ca și contra comunismului intolerant și

impacientat al Orientului înapoiat.

Impotriva exceselor cari au dominat proprietatea, timpul nostru de meticuloasă cercetare a curentelor de dezvoltare nu se poate pronunța, decât pe lângă o politică rațională de cuceriri succesive, susținută cu elan și energie de către democrație veritabilă.

Ion Clopoțel

PROBLEME SOCIALE

Nicolae Olahus și cultura elenă

Nicolaus Olahus e — poate — primul umanist adevărat de origine română. Și el e umanist, nu numai prin spiritul și mentalitatea lui, ci și prin cunoașterea temeinică a celor două limbi clasice, latină și greacă. În latină era, după mărturia cunoșcătorilor săi, un maestru.¹ Dar temeinicia cunoștințelor sale de grecește a fost pusă la îndoială.* Cred că pe nedrept, după cum se va evidenția din cele expuse mai jos. Intr'adevăr, diploma prin care la 1548 e ridicat la rangul de baron al imperiului² vorbește de profunzimea lui cunoștință „atât a limbei latinești, cât și a celei grecești” iar în 1538, adică cu 10 ani mai înainte „Canonicus Gulielmus” din Louvain, între altele îi scrie: „*Et ego quidem hactenus in te mirari soleo praeter non vulgarem utriusque linguae peritiam...*”

Rudimentele de limba greacă le-a căpătat în școala capitulară dela Oradea, unde a studiat, ca tânăr, între 1505—1512. În acea vreme influența renașterii se făcea tot mai resimțită în școli, iar în programul dela Oradea, pe lângă retorică, poetică, istorie, astronomie, medicină și muzică, se învățau în primul rând și limbile clasice. Se vede însă că după ce a ieși din școală, în intervalul de timp cât a stat la cureaua regelui Vladislav și Ludovic II, n'a mai păstrat contactul cu greceasca, pentru că, ajuns în Bruxelles, unde funcționa ca secretar al învățatei regine Maria, el se apucă să învețe din nou limba lui Omer. Pentru studiul limbilor, feciorul lui Stoian Olahus din Sibiu, se pare că avea și o deosebită înclinație și multă ușurință. Ödön Noszkay⁴ ne dovedește că pe lângă ungară și latină, Nicolaus avea cunoștințe de germană, franceză, turcă și română. Deci nu îi va fi fost greu să și asimileze și limba care atunci făcea parte din arsenalul de cunoștințe ale tuturor umaniștilor adevă-

rați. Influența mediului belgian, cât mai ales și marea lui admirație pentru opera lui Erasm, tixită de elemente grecești, vor fi exercitat o influență decisivă. Din vasta lui corespondență putem urmări fazele studiilor sale de grecește, cari, contrar părerilor cercetătorilor unguri, l-au dus la admirabile rezultate. Prima lui grijă când ajunge în Belgia, e să și caute un profesor de greacă. Unul din acești profesori e Levinus Pangathus, elev al lui Erasm, — binecunosător de greacă, pe care mai târziu îl găsim la curtea Reginei Maria, unde Olahus îi găsisse o slujbă. În scrisoarea către Olahus a lui Erasm, din 3 Mai 1552, marele umanist îi scrie: „*Levinum meum tibi commendo...* Audio te quoque *hellenizein*, quam ad rem tibi Levinus possit esse usui” (Arnold op. cit. pg. 212). Din lecțiile lui cu Levinus nu s'a ales mare lucru, căci acesta s'a însurat în curând și — după concepția umaniștilor — un om însurat era un om pierdut pentru studii. Adevăratul profesor al lui Olahus a fost Iacobus Danus, tot un elev al lui Erasm. Acesta îi fusese recomandat de Brassicanus, profesor la Louvain, căruia Olahus îi mulțumește prin scrisoarea din Znoym, 28 Mai 1529. (v. Ip. Arnold op. cit. pg. 9). Mai târziu îl vedem pe Olahus în legătură cu un profesor de greacă din Enghien, prieten cu Iacobus Danus, numit Arnoldus Orindryus. Acesta (v. seris. pag. 126) se arată încântat că-l poate servi pe secretarul Reginei, pe care îl tămâie cu complimente bine aduse. La Crăciunul aceluiași an (1531) îi trimite gramatica scrisă de el, și îi dă instrucțiuni cum să se slujească de ea, criticând totodată gramatica lui Teodor Gaza, că ar fi prea obscură. „In cartea mea — spune el — dau sfaturi, precepte și fac pe cineva gramatic, aproape fără să fac gramatică. Greaca seamănă mult cu latina. Atunci ce e mai nevoie să încercăm pe cititorul latin cu regulile plicticoase și inutile? Apoi ai cu tine pe Iasparus (Iacobus Danus) care îți va da toate explicațiunile necesare”. Apoi fâgăduiește să-i trimeată o traducere „mot-à-mot” (de verbo ad verbum) din Hesiod (*Lucrurii și zile*).

Zelul maturului discipol era — pe cât se vede — foarte mare. Deși extrem de

¹ Kollany: Oláh Miklós (Kath. Szemle, 1888 pg. 34).

* Kollany: ibidem.

² v. Rosenberg, ed. Kollar pg. 231.

³ v. Ipolyi Arnold: Oláh Miklós levelezése (în M. H. H. dipl. XXV. pg. 621).

⁴ v. Oláh Miklós levelezésének művelődés-történeti vonatkozásai, pg. 52.

ocupat cu slujba lui atât de importantă și obositoare, deși săcâit de Regina care era o pasionată călărează și vânatoare și îl silea totdeauna s'o însoțească în excursiile ei cinegetice, totuși Olahus găsește vreme să se ocupe de studiul său favorit. Iată ce-i scria în 10 Martie 1532 amicului său Ursinus Velius, vestit poet de limba latină și preceptor al fiilor lui Ferdinand. „Zilele acestea Regina s'a dus pentru patru zile la vânat ca să-și mai reereze spiritul copleșit de atâtea afaceri și osteneți pe cari i le dă aceste provincii. Eu, obținând un concediu dela ea, m'am dus la vestita universitate a celor trei limbi dela Louvain departe de patru mii de aci, ca să-mi mai înviez sufletul, pentruca, dupăcum regina vânează în codri mistreți și fiare, tot astfel să vânez și eu la Louvain... *pronunția elenică* (în original în grecește) și ca să reînnoiesc prietenia cu profesorii cu care am făcut cunoștință mai înainte”. (v. Arnold op. cit. pg. 205).

Cu o săptămână mai înainte îi răspundea profesorului de greacă din Angia, (Enghien), scuzându-se de întârzierea pricinuită de raritatea curierilor și asigurându-l că se va sluji bucuross de gramatica greacă pe care i-o trimisese. Totodată își exprimă regretul că ocupațiunile prea acaparante îi lasă prea puțin timp de consacrat studiului. „Însă — continuă el — de aci încolo mă voi aranja în astfel că nici o ocupație publică sau privată, sau orice lucru protivnic studiului să nu mă poată îndepărta de atenția pe care ți-o datoresc ție și altora.” E delicioasă această scrisoare a unui om de curte și mare diplomat către profesorul naiv pe care îl asigură — cu ce ironie fină! — că prin gramaticile sale se va face „memorabilem posteritati.” (v. Arnold pg. 204).

În scrisoarea către Erasm, din 26 Iulie 1532, Olahus îi vorbește marelui umanist de profesorul său de greacă, Iacobus Danus, de care părea a fi mulțumit: „De el (Iacob) mă slujesc numai pentru elementele de greacă... căci din copilărie s'a instruit în școli în cunoștința acestei limbi”. (v. Ipolyi op. cit. pg. 228). Acest Danus era de bună seamă un Danez, precum el, Nicolae Olahus era valah. Vedem cu acest prilej, cum în sec. XVI, în Bruxelles, la curtea Reginei Maria, un român învață grecește cu un profesor danez recomandat de umanistul flamând, Erasmus. Frumoasă împerechere de interese literare între oameni de națiuni așa de diferite, pe cari îi reunește în republica literelor idealul unei culturi clasice!

Pentru a-și apropia comorile culturii elene Olahus se pusese în legătură — cum am văzut — cu profesorii dela Louvain. Intre aceștia era și R. Rescius, care avea și o vestită tipografie. Acest umanist într-o scrisoare (v. Ipolyi, pg. 169) îl sfătuiește pe Olahus să continue harnic cu studiul limbii elene. „Eu îți voi pune la îndemână orice carte de care ai nevoie din librăria mea. Iacob Danus știe ce s'a

tipărit la mine. Roagă-l să-ți spue care din cărțile tipărite la mine ți-ar trebui.”

În diferite rânduri Rescius îi trimite diferite cărți de greacă. Astfel la 9 Iulie 1533, îi trimete aforismele lui Hipocrate, Iliada și Odiseia, anunțându-i totodată că în acest an va interpreta la universitatea din Louvain Iliada și Odiseia. Apoi îl înștiințează, că după îndemnul cardinalului „a Rudolphis” din Boemia, se pune la cale scoaterea ediției princeps a lui Eustațiu, comentatorul lui Omer, în 30 Oct. același an îi trimete două omilii ale lui Vasile cel Mare, iar în 1535 o omilie a lui Vasile „contra bețivilor” tradusă pe latinește de Craneveldius și dedicată lui N. Olahus; în 27 Ianuarie 1536 îi trimite „Institutiones graecae juris civilis”, și mai târziu două cărți grecești de epistole. Cărți grecești a primit secretarul Reginei din toate părțile și o mare parte din ele se păstrează și azi în biblioteca ordinului franciscan din Pöjón. (v. Kollany: Kat. Szemle, 1888 pg. 62).

În învățarea limbii grecești se vede că Olahus a avut și momente de descurajare. Dintr'un răspuns al lui Levinus Carthusianus, din 22 August 1533, se vede că era vorba de o bucată — în proză sau în versuri — greacă, improvizată de proaspătul student în grecește. Levinus descoperise o greșală sau două la articole și îi comunicase observațiunile sale. Descurajat, Olahus i-ar fi răspuns: „Se pare că vremea pe care am întrebuit-o să învăț grecește, mi-am pierdut-o de geaba.” Carthusianus însă îl consolează cu aceste cuvinte: „Sunt atât de puțin contrariat (de greșala ta), încât dimpotrivă mă desfată ușurința diețunii sale și construcția elegantă a frazelor tale... Dacă în mijlocul atâtor ocupații de Curte ai putut face astfel de progrese, oricine își dă seama că, dacă te-ai forța ceva mai mult, în curând ai ajunge perfecțiunea.”

În altă parte găsim în o scrisoare pe elenistul Nannius, discutând cu Rescius epitaful grece făcut de Olahus în onoarea lui Erasm, în care un articol i se părea ne la locul lui, deși Rescius credea că e corect.

Iată atâtea pasagii din care reiese că mitropolitul de mai târziu se ocupa intensiv cu greacă, dacă ajunsese să scrie în această limbă chiar bucăți în versuri. Cert e că el citea în original pe cei mai mulți autori de limba greacă, iar conștiințiozitatea lui se vede, de pildă, din scrisoarea unde roagă pe Hadrianus Amerotius (Ipolyi pg. 467) să-i interpreteze un pasagiu din o scriere a lui Lucian, pe care el nu l-a înțeles destul de bine. Acestea aveau loc prin 1534. Corespondența sa de mai târziu ne arată, că grație hărniciei și talentului său, peste câțiva ani a învins toate aceste dificultăți și a ajuns perfect stăpân pe limba elenă. Într-o scrisoare, Lev. Ammonius îl felicită pentru succesul lui în această direcție. Din răspunsul său: „O de-ar fi așa! Dar

cât de greu îmi merge greaca, observ în fiecare zi” se vede cu câte tenacitate caută să-și apropie această limbă. El făcea zilnic exercițiu cu cei doi profesori ai săi, Levinus Panagathus și Iacobus Danus, exerciții cari constau în mare parte din traduceri, lecturi și teme. Compozițiile lui de greacă nu se păstrează. Probabil vor fi în vre-o arhivă a bibliotecii din Bruxelles, Louvain sau Gand. Știm că a scris un epitaful⁶ grec în cinstea lui Erasm, în distihii elegiace, care ni se păstrează în traducerea latină a lui Craneveldius (v. Ipolyi pg. 595), însoțită de câteva observații asupra originalului. Dar dacă compoziții în limba lui Platon nu erau partea lui cea mai tare, se pare că el era un excelent traducător din această limbă. În 1536, P. Nannius primise dela el niște traduceri din grecește. Cea ce-i mai interesant e că aceste bucăți (nu se știe care) fuseseră odată traduse de Erasm. Iată ce scria savantul său corespondent, relativ la aceste traduceri făcute de Olahus: „Firește că e spre folosul studioșilor ca să existe mai multe interpretări ale aceleiași opere. Astfel ei prind sensul mai ușor, mai ales când traducătorul reda exact textul grec, lucru pe care nu m'aș sfii să-l afirm sub jurământ despre tine și despre veneratul Erasm (care la această dată: Noemvrie 1536, murise). Am citit și am recitat aceste serieri cu un interes egal numai de voluptatea pe care mi-au procurat-o. La fiecare frază am consultat și textul grec și traducerea latină ce rivaliza cu textul: am cântărit greutatea și dibăcia traducerii, și m'am minunat (așa să-mi ajute D-zeu) de talentul cu care ai tradus fiecare cuvânt, fără să desfigurezi ideia, pe care a-i redat-o fără să omiți o vorbă. Să mă ierte umbra lui Erasm, dar mi se pare că în această privință (a traducerii) ești mai conștiințios decât el.” (v. Ipolyi pg. 592—3).

Dintr'o scrisoare pe care i-o trimite același în Octomvrie 1537, înainte de a-i anunța că s'a apucat să traducă Andramaca lui Euripide, îi spune: „Aflu din scrisorile lui Iacob Danus că te-ai apucat să atacai pe Eshine, aducându-i învinuire pentru solia de care s'a achitat așa de rău. Aș vrea să știu din lucrările sau din notițele tale, la ce primejdie e expus acuzatul acela, căci nu mă îndoiesc că tu vei trata chestiunea cu același succes pe care l-ai avut în celelalte.” (Ipolyi, 605). Despre lucrarea aceasta nu mai avem nici o știre. Poate că Olahus, care publica atât de greu, nu va fi dat-o niciodată la lumină cum nu a dat nici „Hungaria” care a trebuit să aștepte 200 de ani până să vadă lumina zilei.

Cât de multă încredere avea în el ele-

⁶ Despre care Craneveldius spune: „et delectatus sum carmine tuo graeco, quod profecto tale est, ut ne Athenae quidem ispaie emittere possent tersius eruditiusque” (v. Ipolyi: pg. 595).

nistul Nannius, se vede și din aceea că în mai multe rânduri îl roagă să citească și să corigeze o traducere a lui din grecește. (Cuvântarea lui Demostene în contra lui Leptine) în latinește, pe care voia s'o scoată sub auspiciile lui Olahus și să i-o dedice. Traducerea — după cât ne asigură traducătorul — a și ieșit la Louvani în 1538, din tipografia lui Rescius.

Vorbind de „Hungaria” sa, care a făcut mare vâlvă printre umaniștii Țărilor de Jos, Nannius îi laudă stilul și spune că prin obiectivitatea ei se resimte de marile modele pe care le-a freeventat autorul, influențat în bine de lectura lui Tucicide, Xenofon și Salustiu.

După toate aceste dovezi mai e oare

îngăduit să credem, că Olahus a fost un slab cunoscător de greacă, eum afirmă unii cercetători unguri? Nu reese oare din dovezile de mai sus, că dacă nu era un elenist de talia lui Erasmus, făcea în orice caz figură foarte bună alături de ceilalți eleniști ai timpului? Și apoi să nu uităm că, dacă ceilalți se ocupau exclusiv de studiu, el consacră cea mai mare parte a timpului său afaecilor de Stat, și că totuși scurtul timp ce-i mai rămănea pentru studii, l-a utilizat cu atâta hărnicie și pricepere că era considerat ca un vrednic emul de cei mai mari savanți ai timpului, față de care el se comparta și ca un magnific Maecenas.

Șt. Bezdechi

FIGURI REPREZENTATIVE

Coșbuc

Posteritatea recunoscătoare își aduce aminte că se împlinesc zece ani dela moartea lui.

El coboară în groapă, în o vreme când marea problemă hamletiană atârna asupra țării și a neamului, în graiul sibilic al Destinului: a fi, sau a nu fi.

Odrasla grănicerilor de pe Valea Rodnei, care a scris „Noi vrem pământ” și „Moartea lui Gelu” nu putea să aibă nici o umbră de îndoială, încotro se va inclina cumpăna Destinului orb.

El văzuse, de cu bună vreme, prăbușirea lumii celei vechi, și lumea cea nouă, ce avea să se ridice de-asupra minelor fumegânde.

Era o neimportantă chestie de timp, și nu putea să spună precis, dacă noul crăișor, ce va aduna sub stăpânirea lui întreg neamul românesc, se va cheama Carol sau Nicolae, copil amândoi, pe atunci.

Trăind deopotrivă în viața reală, ca și în mitologia populară, avea o cărare distinctă a lui, care nu putea să aducă decât la biruința finală a Făt-Frumoșilor din basme.

Această cărare distinctă a lui, a schimbat, ca prin farmec și orientarea literară.

În jelanja generală post-eminesciană, când epigonii visau liniștea de veci a Nirvaniei, apare volnic și impulsiv flăcăul, cu un chiot de biruință al vieții:

Pocnind din bici pe lângă boi,

În zori de zi el a trecut

Cu plugul pe la noi.

Lumea a rămas nelămurită de îndrăzneala flăcăului mitocan, dar a revenit, când îndrăsnetul necunoscut le-a dat „Nunta Zamfirei”, cu cortegiul de splendori al Muzei popu-

lare.

Vlahuță, cunoscut și apreciat, a întins mâna lui frățească necunoscutului, care se năspuția ca un vișor, în templul taciturn al Muzelor.

Volumul „Balade și Idile” a fost o adevărată revoluție literară.

„Poetul țărănimei” a trecut liniștit și sigur prin ușile cu zăvoarele frânte, ca de iarba fiarelor, și s'a instalat în tronul nemuritorilor, în rândul dintâi.

Nu mai era un eveniment literar, ci o revoluție, explicabilă de altcum. Toate poeziile acestui volum apăruseră în revistele din Ardeal, în „Tribuna” și în Calendarele dela Sibiu. La București Coșbuc era un ilustru necunoscut, până la apariția „Baladelor”. El apare acolo ca Pallas Athena din corpul lui Joie, în armura și strălucirea unui nou luceafăr, cu lumină proprie și vrajă fascinatoare.

Flăcăul trufaș de pe Valea Rodnei — strănepot al legionarilor romani, și înrudit de aproape, în linie descendentă cu Ion al d. Rebreanu — își face drum cu coatele și răsbate în saloanele lumii subfiri, cu un chiot prelung de biruință.

Gherea-Dobroganu se întreabă în fața acestei descălări, cu vădită înduioșare: „Mai mare poet el poate să fie, dar mai fericit?”...

Văltoarea orașelor pândea pe urmele acestui flăcău dârz și nebiruit, ca să-l cuprindă în brațele ei de Sirenă perfidă, și să-l înghiță....

Dar flăcăul nu venise la oraș numai cu traista goală. Adusese cu el un sat întreg, o lume întreagă, în care trăise până acum, și al cărei mister începea să ne momească dela început.

Au venit cu el flăcăii cari se întorc hăulind dela plug, fetele cu ochi de foc, cu șorțul negru... A venit Ion cel cuprins de dragoste nebună pentru mândra lui, gata să facă moarte de om și să aprindă satul, decât să se desbارة de ea...

A venit cu el pisicuța din „La oglindă” Simina cea pătimașă și încântătoarea subfircă din vecini...

A venit Fulger cel nebiruitor, și în fața blestemelor ce se descarcă la moartea lui, cu o elementară furie păgână, bătrânul sfetnic grăește cu înțelepciunea lui de mag:

— Nu cereta aceste legi!

Dar cortegiul acesta era al viilor.

I s'a mai adaus cel al umbrelor nemuritoare: Gelu și Decebal, puhoiul hordelor barbare, într'o năvală de răsbunare sălbatică: Spre Roma!

Flăcăul nu venise singur în Babilonul orașelor mari, și cortegiul cel împrejmuia îi ținea tovarășie, ocrotindu-l ca o platoasă, cel-l făcea cu totul invulnerabil...

Vom încerca să prindem într'un articol de comemorare figura unui uriaș al scrisului românesc?

Ar însemna să încercăm imposibilul.

Centenarul dela moartea lui Coșbuc credem că s'ar putea utiliza mai cu folos, pentru viața noastră literară, căci avem impresia, că prea repede ne obișnuim a trece pe lângă mormintele celor mari.

Cu un bust în fața liceului din Năsăud și cu o placă de marmură la casa natală din Hordou, încă nu ne-am achitat tributul recunoștinței.

Acesta vizează întâiu opera, poetul ne având prea urgentă nevoie de tămăieri postume. Căci să nu se uite: Coșbuc a murit numai de zece ani, și totuși biografia lui nu pare a ni se înfățișa fără lacune.

Cunoaștem puțin din încercările lui literare ca elev al liceului din Năsăud. Nu cunoaștem mai de aproape activitatea lui la „Tribuna”, unde, în afară de versuri, a scris, de bună seamă, și număroase articole în proză, probabil și articole politice. Cine cunoaște cele dintâi traduceri ale lui din Catull, împrăstiate și îngropate într'o revistă literară, ce apărea la Gherla?

Sunt întrebări, cari se impun cu atât mai stăruitor, cu cât generația mai nouă, cu alte preocupări curente, va aștepta să primească răspunsul dela cei cari s'au mândrit a-i fi fost contemporani.

Pentru aceasta generație mai nouă, reproducem, de încheiere a glumă a poetului de sigur prea puțin cunoscută azi. E singurul sonet scris de Coșbuc, la începutul carierei sale literare.

S O N E T *)

Se zice și s'a zis că-i un secret
Al artei, să compui macame-arabe,
Să știi să faci o odă unei babe
Și, fără fond, să faci un bun sonet.

Deci vreau cu orice preț să fiu poet —
N'am fond, precum vedeți, și versuri slabe,
Și'njur și număr tropotind silabe
Și șterg mereu și șterg și merge 'ncet.

Opt versuri le-am făcut! așa cu gluma,
Dar stante pede eată mai un vers,
O, de-aș găsi acum o rimă 'n uma;

Dar haid! și fără rimă văd c'a mers.
Ieu sute de sonete-ți fac d'acuma!
Arhangeli, trimbițați prin univers.

* Bibl. Noastră, Caransebeș. No. 3—4.
G. Coșbuc: Versuri și proză.

AL. CIURA

INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIECentenarul școlilor din Beiuș
(1828-1928)

(Urmare și sfârșit)

Scopul lui *Vulcan* era luminarea popoului românesc, trezirea energiilor și a aptitudinilor intelectuale dela sate și nu căpătuirea străinilor dela oraș, cari, anii dintâi, poulară deabinele noua școală gramaticală. Anul școlar 1828—29 din 25 elevi din clasa II, 15 sunt străini și numai 10 români. Românii, pe semne, priviau la noua școală ca la o minune ce acuma se arată în creerii munților bihoreni și în văile Crișului Negru.

Și acuma apare *Vulcan* mare și în toată strălucirea unui apostol al deșteptării noastre naționale.

Văzând feriala românilor de școală, la 1830 trimite tuturor preoților și mirenilor din ținutul Beiușului o „*Carte de dojană*”, în care zice:

„*Mai ales voi, Cinstiților Preoți, cari mai bine cunoașteți datorția părinților către fiii lor și mai bun modru, aveți să dați pruncii voștri la școală, mergeți întru aceasta cu bună pildă înaintea poporului nostru, îndemnați pre poporeniile voștri la aceasta și cu cuvântul și cu fapta, ca așa datorțiile voastre și așteptarea noastră și scopul aceluia *Gymnasium* să se plinească. Fiți binecuvântați. Dat în Oradea-Mare, în episcopiasca noastră reședință.*”

Se vede însă că cartea de dojană n'a avut prea mare rezultat, de aceea *Vulcan* acum dă ordin administratorului domo-nial, directorului și profesorilor ca *Duminea* și în sărbători să iasă prin toate safele din „*acea periferie muntoasă*” și prin vorbiri scurte și pe înțelesul popoului să-i îndemne a-și aduce pruncii la școală, unde, tot din dărnicia lui *Vulcan*, urmau să fie provăzuți cu toate cele necesare: cărți, hârtie, unelte de scris, lumină, căldură și pâine.

Ce aspect emoționant să vezi cum directorul și dascălii lui *Vulcan* se respiră la porunca marelui *Mecenă* prin cele cî-tune și safe dosite, unde duc vestea și rostul școlii românești, și să mai vezi cum în seri de toamnă, târzie, după zile de zoală, grăbesc spre Beiuș cu trăsurile în-

căreate de copii, aduși la învățătură. Și pe deasupra din toate aceste frământări culturale ni se mai desprinde, pilduitoare și luminoasă, figura bătrânului *Vulcan*, apăsător de cei 70 de ani, câți avea pe atunci, în mijlocul micilor creștini dela sate împărțindu-le de toate, din toată agoniseala unei inimi mari și românești.

Și cine putea spune atunci, la 1828, că mâna aceasta darnică și binecuvântată și dincolo de mormânt, un veac întreg, va purta lumina și va întări conștiința și demnitățile naționale a unui neam neajutorat de nimeni și dușmănit de toți? Ce instinct de perspectivă, ce ageră instuițiune istorică!

În actul de fondare dela 6 Oct. 1828 *Vulcan* zice: „*Intru folosul și cultura națiunii române lipsite cu totul de ajutor și cultură... mi-am propus a ridica și întemeia în numitul opid Beiuș, școli normale, adecă primare orășenești și gramaticale... și de oarece institutul acesta s'a întemeiat cu preferință pentru națiunea română să se pună pond special pe ortografia reducândă la literile avitice, pe gramatica și literatura valahică.*”⁹

Țin să relev dinadinsul cuvintele aceste ale lui *Vulcan* din mai multe motive. Din ele ne grăiește nu numai înaltul simț de datorie și neșarmurită dragoste către neamul românesc, sentiment care pe aceea vreme, se putea afla și la alți bărbați fruntași și cărturari ardeleni, dar ceea ce ne preocupă mai de aproape, cetind acest legat cultural, este felul cum *Vulcan* dispune cu școala gramaticală din Beiuș.

Avertismentul lui *Vulcan* privitor la „*ortografia reducândă la literile avitice*” este cel dintâiu gest și îndemn oficial în istoria culturii române pt. scoaterea alfabetului slavon din scrisul românesc. Și aproape întreg hrisovul de întemeiere este

* *I. Buteanu*: Anuarul liceului gr.-cat. rom. din Beiuș, 1889—90. Actul de fondare din 1828 a liceului.

un ecou din prefața și cunoscutul *diolog* pentru începutul limbii române între nepot și unchiu, din lexiconul românesc, latinesc, unguresc, nemțesc al lui *Petru Maior*, — Buda 1825, — scris și acesta „*din porunca și cu toate speșele Prealuminatului și preacinstiului Domn Samuil Vulcan Episcop greco-catolic al Orăzii-Mari*”⁹.

Indemnului lui *Vulcan* dela 1828 pentru ortografia reducândă la literile avitice este cea dintâiu urmare a nizuințelor și îndemnurilor accentuate numai cu trei ani mai dinainte, la 1825, de autorii lexiconului cari stăruiau cu multă convingere și tărie la ideia „*Ortografia latino-valahica amplectenda est.*”

Un lucru s'ar părea cam straniu în pozițiunile lui *Vulcan*: de ce anume n'a fixat nicăiri în actul de fondare limba românească ca limbă oficială și de predare a acestui liceu. *Aceasta lipsă de precizie, care a zăpăcit multe capete gălăgioase și superficiale gata totdeauna să judece fără a cerceta și a cunoaște ceva temeinic, este de a se explica și lămurii din faptul, că pe atunci, la 1828, limba de predare în toate liceele și școlile mai înalte, academii și universitate, din Ungaria, precum și limba oficială a tuturor organelor vieții de stat, administrație, magistratură și legislațiune, era limba latină. Și tocmai această împrejurare îl îndeamnă pe *Vulcan* să accentueze de repetite ori deosebita dragoste și marele interes pentru limba română avertizând „*să se pună pond special pe ortografia reducândă la literile avitice*”.*

Cu venirea lui *Vulcan* la Oradea și înființarea liceului din Beiuș, școlile Blajului trimit cele dintâi raze de lumină și desmormire în cuprinsul așa ziselor părți ungurene de ieri.

Prin munca și jertfele lui *Vulcan* începe trezirea românilor din fosta Ungarie.

Din elipa în care urcă scaunul episcopesc al Orăzii, minte limpede și îndrumătoare, în mâinile lui se întâlnesc toate firele mișcărilor naționale și culturale ale românilor din Aradul lui *Moise Nicoară*, din Banatul lui *Iorgoviciu*, *Diaconovici-Loga*, *Paul Visiciu* și *Dimitrie Tichindeal*, „*fiul Dimitrie*”, din *Ardealul episcopului Moga*, ba chiar și din *Principate*” Spirit de elită, *Vulcan* e „*stăpânit de sentimente naționale mai puternice decât prejudețiile confesionale peste barierele cărora s'a știut înălța.*”¹⁰

Pe lângă aceștia, *Clain*, *Corneli*, vreme de cincizeci de ani organizatorul școlilor primare eparhiale din Crișana și Banat, *Coloși* frații *Theodoroviciu* și *Petru Maior*, colaboratorii lexiconului dela

⁹ *Lexicon*: Românescu-latinescu-ungurescu-nemțescu. Buda 1825, pag. 5.

¹⁰ *Dr. I. Radu*: *Samuil Vulcan*, Oradea-Mare, 1925 p. 38.

¹¹ *Dr. Lupăș*: *Mitropolitul Andreiu Șaguna*, Sibiu, 1911, p. 23.

Buda, apoi Șincai, Alexi, fireavul Gh. Fărcaș, Vitez, Bran, Niceta, Munteanu, Alex. Gavra, Mihăuțiu, ș. c. l. „făcură în jurul lui Vulcan un fel de academie, cea dintâi academie de studii privitoare la trecutul românesc.”¹²

Țichindeal în frământările pentru înființarea școlii normale din Arad este sprijinit cu largă mână de episcopul Orăzii. În mijlocul prigonirilor ce le suferia din partea drăguților de sârbi, apostolul Banatului scrie lui Vulcan: „*Milostive Patroane, scoate-ne din pământul Egiptului și din casa de robie.*”¹³

Clain, Șincai și Petru Maior după neînțelegerile cu Bob deasemenea la Vulcan găesc seut și sprijin. Încă Samuil Micu scrie despre Vulcan: „*că-i om foarte învățat și chiar harnic.*” Mai târziu când ajunge episcop, casa lui din vechea cetate, de pe țarmurile Crișului Repede, devine adăpost pentru toți cărturarii și brăzdașii culturii românești.

La 3 Iulie 1811 Șincai mulțumește lui Vulcan „*pentru ajutorul făgăduit cât va avea nevoie de dânsul,*” iar de altădată îl numește: „*Hrămitorul meu prea dulce.*” Din 11 Febr. 1811 până la sfârșitul acestui an Șincai lucrează în curtea lui Vulcan, unde termină cronică cu anul 1739. Tot anul acesta așează pe Petru Maior în postul de revizor al cărților românești, ce se tipăreau în tipografia universității din Buda, devenit vacant prin moartea lui Clain: „*Ut pote vir pro hoc officio plurimum commendabilis.*” Până și hârtie le dădea Vulcan din fabrica sa dela Fîniș lângă Beiuș.¹⁴

În palatul episcopesc al lui Vulcan din Oradea, s'a scris mare parte din cărțile cari, cele dintâi, au arătat occidentului și învățaților europeni originea și ființa limbei și neamului românesc.¹⁵ Aici s'au ținut planurile și s'a formulat crezul cultural și politic, la a cărui înfăptuire au lucrat toți cărturarii și apostolii românismului din sec. XIX.

Om foarte văzut în vercurile mai înalte și oficiale, Vulcan a știut să prindă și să vămuiască clipele istorice din viața unui popor, acele clipe dela cari atarnă soarta luptelor de veacuri, pentru că în istorie un moment câștigat ori pierdut, face nu o dată, sute de ani.

Adevărul acesta ni-l evidențiază și frământările culturale ale românilor din țosta Ungarie proprie.

La 1828 episcopul Vulcan ridică în Beiuș o școală românească mai înaltă. Și de atunci până ieri, în toată scurgerea ve-

cului XIX, românii din întinsele și bogatele județe ungurene și Banat, din întreg acest mare semicerc din jurul Transilvaniei, n'au fost în măsură să mai poată smulge o școală similară. În chipul acesta Maramureșul, Satu-Mare, Bihorul, Aradul și Banatul, aproape două milioane de români din aceste părți, fură îndrumați și avizați până la întregirea neamului, la unicul liceu românesc, la liceul din Beiuș al lui Samuil Vulcan.

În Ardeal sub absolutismul austriac se mai înființară două licee românești, cel dela Brașov între 1850—65 și Năsăud la 1863 și un gimnaziu la 1869 la Brad, pe lângă școlile Blajului dela 1754, dar în Ungaria proprie n'a fost chip să răzbidim. Și astfel pe lângă Școala normală ortodoxă dela 1812 din Arad, liceul din Beiuș a susținut lumina și cartea națională pe toată întinderea românească din Orșova până în codrii Maramureșului, vreme de o sută de ani. Și ne miră mult faptul cum se face, că în vreme ce sub absolutism pe terenul bisericesc mai puturăm lega cu ceva ziua de azi cu cea de mâine, încât episcopii dela Blaj și Sibiu fură ridicare la treapta de mitropolii, iar la Gherla, Caransebeș și Lugoj obținurăm câte o episcopie românească, când colo în tot timpul acesta un liceu românesc, ori cât s'a stărut în direcția aceasta, când pentru Arad, Lipova, Lugoj, când pentru Baia-Mare, Seini ori Șomcuta-Mare, nu puturăm deschide una cu capul.¹⁶

Faptul acesta se explică din împrejurarea, că începând din anii treizeci din sută trecută, ungerii se trezese și sovinitul burgheziei maghiare tocmai sub loviturile reacționare ale Austriei prind inimă pe zi ce merge. La mijlocul veacului, la 1848, opun rezistență înarmată habsburgilor. Și niciodată ungerii n'au fost mai dârzi și nici politica Austriei mai perfidă față de noi ca tocmai zilele aceste, dela 1848—1867. Dacă în vremea aceasta împăratul ne mai dădea din când în când câte un semn de recunoștință

¹² Federațiunea lui Alexandru Roman. Pesta 27 Sept. 1874 și Babeș Albina din 12 Aprilie 1874. Vicențiu Babeș în Albina din 1874 observă: „Chiar și aceia căroră le-a succes a-și fini cursul prin școli de altă limbă, sunt mulți, prea mulți, cari își cultivară numai priceperea dar nu și inima, adică n'au cultură normală în sensul național. Cu acest soi de oameni nu mult folosim cauzei naționale. Deputatul Sigismund Pop în ședința Camerei maghiare din 16 Februarie 1870, propune, ca „dupăce districtul Chioarului a decretat la 1861 în 19 Decembrie în adunarea municipală înființarea unui gimnaz — liceu — românesc în Șomcuta-Mare și în scopul acesta comunele au donat o parte din obligațiunile lor de stat, ministerul instrucțiunii conform dispoziției clare din §-ul 7 al art. de lege 44 din 1868, pentru susținerea acestui gimnaziu român să treacă în buget suma anuală de 12.000 fl. încă cu începerea anului 1870”.

Cartea de aur V, 1909, p. 313. Totul a fost înzădar...

pentru jertfele dela 1848, aceasta n'o face din vre-o politică cinstită și demnă, ci mai de grabă în vederea unor contrabalansări, de cumva chiar și acestea nu sunt o leacă de postav roșu, atât de bun și eficace pentru ochii nealinaților dela Budapesta.

Așa se întâmplă, ca pe terenul bisericesc ne mai desleagă mâinile, pe cel școlar însă nu, nevrând să sgândere prea tare orgoliul unguresc, — de care constelația din afară a Monarhiei iar îi siliră cu încetul să se apropie. Astfel din politica de duplicitate a habsburgilor, noi pe terenul școlar chiar în părțile unde aveam mai mare trebuință, ne aleșerăm cu nimic.

Aceste stări de lucruri se reoglinesc și din istoria școlilor din Beiuș în jumătatea a doua din veacul trecut.

Dela 1828—1854 școala lui Vulcan e în continuă dezvoltare. La 2 Iulie 1836 încă tot Vulcan, dupăce anul precedent largi vechea clădire cu 6 săli de învățământ, mai adaugă la cele patru clase gramaticale, conform postulatelor prevăzute în Ratio Educationis, încă două clase „humanior”, V—VI. Clasa V se și deschide anul școlar 1837/8 „întru folosul și cultura națiunii române”; Vechiului program i-se mai adause: *poetica, retorica, istoria patriei și limba română pe care acuma o încadra între materiile obligatorii pentru toți elevii din clasa IV—VI, în câte două ore pe săptămână.*

Vulcan și de data aceasta, în noul act de fondare dela 1836, din nou insistă să se pună preț pe l. română și pe „*ortografia reducendă la literele avitice, pe gramatica și literatura română, spre a cărei învățare se par a fi mai acomodate cele două clase humanior.*”

Astfel completat și lărgit și ca clădire, pe frontispiciul noului Gymnasium, Maius episcopul fondator eternizează inscripția:

Educationi Juventutis Huius Provinciae-Posuit Samuel Vulcan eppus G. R. C. Mvaradiensis, 1828.

Acest act de fondare este confirmat de guvernul imperial din Viena la 11 Aug. 1837. Suma totală vărsată de Vulcan până acum pentru fondurile de întreținere, afară de clădiri și instalări, — face 75 mii fl. (în aur) cu un venit anual de 4500 de taleri.¹⁸

Se știe că Biserica română-unită n'a avut și n'are nici azi autonomie ori vreo organizație autonomă deși ultimul sfert din veacul trecut s'a agitat mult în privința aceasta.

În lipsa acesteia, liceul din Beiuș, deși instituit confesional, precum și cel dela Blaj, după unirea Ardealului cu Ungaria, devine încadrat între liceele de sub controlul și conducerea ministerului instrucțiunii (V. Km. vezetése alatt).

Câtă vreme în liceele statului limba

¹² N. Iorga: Vechimea și orig. elem. rom. în părțile Bihăriei conf. Cele trei Crișuri. Oradea-Mare, 1921, pap. 14.

¹³ I. Vulcan: Dimitrie Țichindeal, discurs de recept. Acad. Rom., București, 1893, p. 17—22.

¹⁴ Papii I.: o. c. 12—29.

¹⁵ Dr. I. Radu: Manuscrisurile bibliotecii episcopiei greco-catolice române din Oradea-Mare, București 1923, p. 4—48. O. Densușianu: Literatura română modernă, vol. I. București 1920, pag. 36.

¹⁷ G. Vlass: Programma G. R. Episcopalis Maioris Gymnasii Belényesiensis 1853/4.

¹⁸ Vlass: o. c. p. 16.

de predare a fost cea latinească, aceasta limbă a rămas ca atare și în acest liceu.

La 1844 încep mai înțepite mișcările de independență și reacție ale Ungurilor contra Habsburgilor. Cea dintâi urmare a pretensiunilor maghiare fu introducerea limbii ungurești în toate școlile secundare din țară.

Episcopia și corpul profesoral resista atacului preferind și mai pe departe l. latină, ca cea mai aproape de vorba și sufletul acestui neam. Limba maghiară fu introdusă numai în corespondența oficială cu autoritățile școlare în locul celei latinești. Fapt ce ni-se impunea cu atât mai vătos, cu cât acest liceu, unica școală secundară românească în Ungaria acelor vremuri, odată recunoscut și încadrat, după multe solicitări, fu subordonat direcțiunii superioare a învățământului secundar din Oradea-Mare.

Acești directori superiori erau la început înșiși episcopii catolici maghiari ai Orăzii ori ai Cenadului, — dela Timișoara, cari acest drept îl exersau prin locuitorii lor, numiți pe vremuri prodirectori. Așa au fost dela 1837—1847 episcopul Cenadului, Iosif Lonovics; dela 1847—1848 episcopul ales Ignat Fábry.

Subt absolutismul militar austriac, dela 1851—1854 a funcționat în aceasta calitate, ca *inspector cesaro-regesc* pentru școlile gr.-cat. române și pentru gimnaziul românesc din Beiuș, canonicul dela Biserica catedrală română-unită din Oradea-Mare, Dr. Iosif Pop Sălăgianul, mai târziu, dela 1862—1872, episcop u-

nit al eparhiei orădane.

Dela 1854 direcțiunea superioară a învățământului secundar, — inspectoratul regional, — devine organ școlar superior cu atribuții independente de episcopii amintite și titularii de pe vremuri până la 1918, sunt aleși și numiți totdeauna dintre pedagogi de probată experiență și distinsă reputație școlară.

Revenind la ultimii ani din viața lui Vulcan, la 1837 bătrânul episcop simțindu-se slăbit de ani, mai face dispozițiuni definitive cu privire la dania „*pentru coacere de pâne pe seama tinerimei române care să i-se distribuie în fiecare zi*”. Aceasta danie a constat dintr'o moară domenială de pe moșia episcopescă dela Holod. Donațiunea după multe fricțiuni dintre domeniu pe vremea episcopului Erdélyi a fost prefăcută în bani.

La 25 Dec. 1839 Samuil Vulcan, în vârstă de 81 de ani, se stinge cum se stinge o lumină după ce vreme de 33 de ani, ca episcop al Orăzii, trăind între ai săi și pentru ai săi, a luminat și indicat drumul mântuirii unui neam întreg.

Înca anul următor, corpul didactic a luat hotărârea, ca ziua morții marelui Mecena în tot anul să se prăznuiască cu pietate și în școlile din Beiuș.

Viața și opera episcopului Vulcan ne dau adevărată mărimă omenească, eșită din muncă, jertfe și lupte pentru alții, pentru trezirea și propășirea unui popor năpăstuit și fără noroc, cum eram și noi, Românii ardeleni în vremea când citorul școlilor dela Beiuș a început a face și a învăța.

Dr. Constantin Pavel

ACTUALITATI

Conștiința de Stat

Puterea de afirmare națională a fost pregătită în primul rând de influința spiritului democratic și ideea națională a înlocuit atât de radical ordinea autoerată de stat, încât dreptul internațional legitimează azi ființarea unui stat după elementul național autohton ce populează teritoriul țărilor în genere. Făcând abstracție de savantele construcții filosofice și de drept, cari tind să lege existența statelor într'un sistem comun de evoluție — e bine să facem o discernere esențială între ideea națională ca atare și conștiința de stat.

De vreme ce prima este produsul sufleteș al unui grup de familii deprinse în aceeași limbă, moravuri și comunitate de gândire — se distinge a doua într'un mod abstract formând cadrul generator în care ideea națională își poate fecunda întreg avântul și puterea de națiune.

În general națiunea și statul sunt sinonime în concepția omenească — totuș deshilinirea lor poate releva profunde

învățăminte pentru îndrumarea evolutivă a poporului. — În special trebuie să cercetăm cu priceperea recerută — așezământul politic a României întregite în raport cu viața de stat și evenimentele manifestate dela unire încoaice. Față de temerile naive contra pornirilor de presupusă separațiune — trebuie să constatăm în puterea celui mai obiectiv optimism că sentimentul național unește mai presus de orice îndoială întreg poporul românesc. Este și firesc, ca acest neam, nutrindu-se din hrana spirituală a unei singure literaturi și oblauduind o cultură proprie românească — nu se poate deslipi de idealul unității naționale propovăduit cu sfințenia unei convingeri sacramentale de un întreg șir de generații și martiri naționali.

Contribue la aceasta convingere și existența unei educațiuni unitare, și cu cât tineretul va putea asimila cunoștințe mai profunde din patrimoniul trecutului nostru național — cu atât spiritul de înțe-

legere frățească va găsi mijloace multiple de apropiere și armonizare.

Efectele de ordin educativ se sustrag cercetării noastre fiindcă vizează un timp viitor de consolidare efectivă — în schimb prezentul este departe de închegarea dorită. Unii atribue — și poate cu oarecare temei — cauza actualii crize de consolidare, faptului, că provinciile unite cu patria mamă n'au avut încă timpul necesar pentru a produce convergența tuturor intereselor într'un centru comun.

Diferențierea regională — cu toate străduințele administrative de unificare a rămas o realitate adesea durerosă resimțită. Deosebirea de legi endemice, de caracter și mentalitate și mai presus de toate o senzibilă diferență de tratament au răvășit rugul însuflețirii naționale. Un fum năpăstuit de patimi a înlocuit flacăra pură a primului entuziasm generos — și încaă simțul de orientare sănătoasă. Primejdia nu răzbate dela popor — pentru că ideea națională este vie în inima tuturor — dar greșala cade în sarcina îndrumătorilor capi ai neamului, cari au slăbit, cu o haotică lipsă de discernământ — conștiința de stat.

Cum nici un popor nu poate scăpa de tradițiile sale istorice, fie acelea nobile sau pernicioase — astfel s'a validat în țara întregită drept normă de guvernare cel mai catastrofal bizantinism. — Nici unul din bărbații politici al teritoriilor alipite nu a putut presupune puternica supraviețuire a metodelor fanariote — în forma cum s'au manifestat și aprofundat în concepția minților dirigitoare. Aproape toate acțiunile publice — poartă marea imoralității spoită cu patriotism de uliță.

Discreditul statului intern a ajuns la proporții deplorabile — și moravurile publice au scoborit panta demoralizării.

Ziaristica oglindește cu tăietoare preciziune mocirla în care s'a afundat conștiința de stat. Ultima fițuică poate acreditată cu certitudine suspiciunea de hoție și tâlhărie la adresa celor mai înalte erarhii de stat. Să nu se vorbească despre o lipsă a opiniei publice. Tocmai execrabila putere cu care suntem în stare să măcinăm zi de zi — lepra corupției este cea mai dureroasă dovadă, că ne dăm perfect de bine seamă de dezastrul moral. Lipsa de reacțiune a opiniei publice potențiază desnadejdea pentru că învederează pătrunderea veninului disolvant în straturile intelectuale.

Numai într'un mediu sub nivelul probității publice poate aprofunda bizantinismul atât de adânci rădăcini.

Când trecem în revista conștiinței, toate instituțiunile fundamentale ale puterilor de stat, constatăm cu strângere de inimă petele distrugătoare de putrefacție morală. Este adevărat că desorganizarea spiritului public se datorește în mare parte zguduirilor sociale provocate de războiul mondial — dar fermentul imora-

lității politice dela noi întrece chiar și închipuirea machiavelică.

Ce deosebire pregnantă între concepția romană de „salus rei publicae” și „civis romanus sum” față de îngustul spirit de partid, care confundă rațiunea existenței de stat cu însuși interesele cărăbușilor aninați de aceeaș creangă. Elementele cele mai nepregătite pătrund în erarhiile înalte de stat și crimele cele mai fantastice reușesc să treacă pe sub mușumaua intereselor de partid.

Administrația întreagă în forma-i actuală este în funcție de partid — de vreme ce sanctuarele justiției ajung de josite de magistrați slugarnici ordinelor de imixtiune politică.

Conștiința de stat se pierde în furnicatul patimelor egocentrice. Fiecare aleargă cu furibundă poftă după căpătuirii imorale — între cari luarea de mită și vânzările de conștiință sunt cele mai modeste manifestări ale spiritului public.

Vina marelui Ionel Brătianu zace tocmai în nepermisa încurajare a acestei degradări morale. — Ardealul — și-a purificat prin focul suferințelor sale istorice o etică morală superioară realității de azi. Lupta deceniilor de oprire națională a împins în linia de jertfă elementele cele mai valoroase ale poporului din această provincie. Aceștia au înfruntat cu dârză convingere, șerpuitoarele primejdii de ordin personal, sacrificând adeseori familia și existența pentru dragostea de neam.

La temnițele ungurești — vecinie deschise — s'au dus capii și totdeauna numai capii mișcării naționaliste — pentru că înfruntau înjosirea pușcării cu seninătatea conștiinței lor morale neatînse.

Deaceea instinctiva orientare a Bucureștilor acum zece ani, când se striga dela fiecare colț de stradă: „Să vină ardeleanii”. Se aștepta un reviriment spre o etică socială superioară, veninoasei vieți de partid din vechiul regat. Cursul evenimentelor a înlăturat validitatea acestui curent — fie din vina tacticismului moderat al ardelenilor, — fie în urma prea marei dexterități de învărteală a seniorilor politicieni din vechiul regat. Profund dureros ca efect a rămas întristătoarea răsturnare a valorilor reale din provinciile alipite. Toți vânătorii de situații și toate conștiințele de vânzare — au primit purpura și decorațiile proporțional cu aportul mărunț sau mic ce-l puteau aduce celor cari îndrumau destinele țării întregite.

Planul lui Ionel Brătianu era să machine elementul recalitrant din teritoriile alipite printr'o lungă guvernare quasi dictatorială.

Operația trebuia să succedă după rețeta bismarkiană — numai că metodele istorice — erau în flagrantă contradicție cu spiritul politicii moderne.

După nenumăratele lovituri discreționare în politica internă a trebuit să urmeze în chip fatal criza conștiinței de

stat. Fiecare este îndreptățit să se întrebe, dacă orânduirea vieții publice în actuala sa afirmare nu atinge însăși baza existențială a neamului. Atunci când toate actele mari din țară se produc prin sforării de culise și când însăși constituirea corpurilor reprezentative se face cu violarea celor mai elementare drepturi cetățenești — evident, că toate viciile publice se vor cuibări în cele mai înalte erarhii de stat. La noi nu mai poate fi vorba de spirit public — de respect autoritar — sau disciplină de stat — fiindcă totul își fixează etalonul după venalitatea ridicată drept idol de închinare.

Această slăbire a conștiinței de stat a epuizat și slăbit întreaga structură de forță a sentimentului național. Nu este mirare dacă în această ordine de idei — streinătatea aruncă anatema nevredniciei asupra țării românești și ne refuză suportul moral în cele mai sfinte drepturi ale neamului.

Forța centralizatoare singură nu mai poate rezista greutăților din ce în ce mai apăsătoare ale problemelor zilei și paroxismul centralizator al puterii executive, nu poate înlocui stimulentele forței vitale dintr'un neam.

Comprimarea nefirească a vieții de stat — naște imponderabile sufletești cu totul contrare intențiunilor guvernatorii.

Factorii responsabili pentru destinele acestui neam trebuie să recunoască situația reală că îndreptarea regimului de-

pinde în primul rând de consolidarea conștiinței de stat.

O reorganizare efectivă a stărilor de azi depinde de validitatea acelei concepții superioare — prin cari toate aspirațiunile individuale sunt subordonate interesului public. Nu numai în stat în timp de războiu — dar mai ales în vreme de pace trebuie să se fixeze drept principiu de guvernare — etica adevăratei conștiințe de stat.

Suntem un stat național — un popor ajuns grație proniciei divine — să-și vadă neamul întregit între hotarele unei țări independente.

Întreaga putere de coeziune este singur și exclusiv naționalismul, care nu își poate forma adevărata conștiință de stat fără aplicarea cinstită și strictă a ideilor democratice, — cari i-au dat naștere.

Să se înceteze cu un ceas mai de vreme sinistrul joc de-a înlătura manifestarea voinței naționale — și efectul firesc al unui reveriment obștesc trebuie să urmeze.

Nu mai prin aplicarea legalității integrale se va păstra autoritatea de stat. Fără persecuțiuni politice, fără curți marșiale și fără stare de asediu — va triumfa conștiința de stat unitară și unificată opunând nedemnelor atacuri din afară — vigoarea națională a unui popor tânăr și încrezător în viitorul său.

Dr. Alexandru Ceușianu

DESCRIERI SOCIOGRAFICE

Mediașul

II.

Dacă am admis în cele precedente, că în dezvoltarea economică a orașului Mediaș, s'au remarcat două epoce distincte, despărțite prin timpul de tranziție în care s'a desfășurat războiul european și dacă prima epocă, am văzut că a avut la bază caracteristica agriculturii, să demonstrăm în celece urmează și epoca curentă, adică epoca industrială. Evident că această epocă ar avea în aparență mersul normal al ori-cărui progres economic. Se știe că evoluția omenirii a avut ca trecere normală dela agricultură la industrie și că acest factor de producție și până acum ultimul în scara progresului omenesc.

Dar dacă agricultura și-a putut remarca epoca sa, — grație condițiilor naturale cari au favorizat-o, erau necesare și pentru industrie anumite posibilități de dezvoltare, fără de cari, ea nu se poate concepe. Pentruca industria să se poată dezvolta, este necesar pe de o parte existența combustibilului pentru a putea crea forțe motrice necesare, pe

de altă parte, materiile prime cari să fie prelucrate. Este evident, că dacă ambii factori se găsesc combinați, existența și dezvoltarea industriei, este asigurată. Din acest punct de vedere, Mediașul a fost favorizat de natură, cum nu se poate mai bine.

Încă cu câțiva ani înainte de război, se remarcaseră în Ardeal, ținuturi gazifere. Războiul a accentuat cercetările în această privință și sub forța necesităților imperioase, descoperirile au fost neașteptat de surprinzătoare. Ele au seos la iveală câteva câmpuri de gaz, dintre cari două interesează Mediașul: cel dela Bazna și Șaroș, sau mai strict vorbind, numai cel dintâi. Odată gazul descoperit, el a format pentru orașul Mediaș izvorul nou de forțe, care a activat progresul economic, făcând să nască industria, care se suprapună unei epoci agricole obosite. Într'adevăr gazul se pretează în condițiunile cele mai favorabile și în mai multe feluri, la crearea energiei. Influența lui considerabilă ca fac-

tor în dezvoltarea industriei, a fost cu atât mai avantajoasă, cu cât el nepuținând fi transportat decât foarte greu și cu cheltuieli enorme la distanțe mai mari a trebuit să fie folosit la locul de producție, sau aproape de acest loc. În felul acesta ne putem închipui ce activant puternic a fost el, în crearea industriei.

Ca o urmare naturală a acestui fapt, au răsarit fabricile ca din pământ. În ultimii zece ani de zile s'au creat nu numai industrii noi, cum ar fi cea de sticlă, postav, vase emailate, prelucrarea fierului, dar s'au sistematizat și modernizat și cele cari aveau directă legătură cu creșterea vitelor: pielăria. Din tăbăcirile rudimentare de altă dată s'au format fabrici de piele, cari alimentează cu acest produs o bună parte din provinciile țării românești.

Viața comercială, a luat același avânt. S'au dezvoltat afacerile comerciale, băncile și-au mărit sfera acțiunilor și a plasamentelor. Circulația banilor, care trebuia să alimenteze industria născută s'a intensificat, iar din împrumuturile agricole de altădată s'a ajuns la un volum așa de mare al operațiunilor, încât băncile, cari și ele au urmat această fluctuație, au trebuit să-și măriască capitalul flotant.

Ne putem imagina prin urmare, că aceste resurse de muncă, au provocat un aflus mare de populație. Dar ca o urmare a creșterii populației, a fost o cosmopolizare a ei. Industria care s'a creat, putând fi privită ca o industrie specifică pentru gaz, a trebuit să importe lucrători streini, pentruca să facă față începutului. Băncile și instituțiile publice mărindu-și sfera afacerilor au adus o seamă de funcționari, servitori, din toate colțurile țării. Așa încât astăzi, pe lângă populația de altădată, agricolă și rustică, vezi circulând prin oraș, cele mai variate specii de oameni, ca rassă limbă și lege. Aceasta se datorește în mare parte capitalului strein care a profitat de avantajele industriei.

Localnicii nu s'au prea vârat în sfera afacerilor. Sașii cu spiritul lor tradiționalist și cu prudența care-i caracterizează, n'au putut prinde în mod desăvârșit avantajele situației. Ungurii, nu se remarcaseră ca o populație cu baze puternice economice, iar bieții Români cari erau mulțămiiți să poată trăi de azi pe mâine nici nu aveau o rezervă de parale, pe care s'o plaseze în noule afaceri. Așa se face că streinii au știut să profite la maximum, de încetineala unora și neaverea altora. Aproape toate industriile sunt deci streine. Era și natural prin urmare, ca în același fel să se compună și numărul slujbașilor din punct de vedere etnic și național. O seamă întregă de directori generali, ingineri, specialiști și oameni cu atâtea și atâtea titluri reale sau imaginare, au inundat orașul. Numai așa se explică, de ce industria născută, nu s'a interesat absolut deloc, pentru formarea de lucrători localnici, cari să poată face față ei în-

șiși cererii de muncă. Numai așa ne putem explica, de ce într'un oraș industrial cu un viitor remarcabil, pe care-l pot învidia multe altele, nimeni nu se agită pentru o școală industrială, care să formeze maestrul necesari conducerii muncii și să înlocuiască cu timpul streinii de azi, cari sunt: Unguri, Cehi, Slovaci și Evrei.

În felul acest ne putem închipui, că asupra populației de eri, noua stare de lucruri, n'a avut nici o influință. Românii au rămas tot agricultori. Sașii continuă viața lor burgheză de tradiție, afară de câteva rare cazuri de excepții, cari nu pot fi luate în socoteală. Dacă noua situație influința cu adevărat situația vechilor locuitori, apoi trebuia să vedem astăzi un început de schimbare a ocupațiunii locuitorilor, o generație, care să înceapă să părăsiască agricultura și să devină lucrători industriali. Dar acest fapt, nu s'a ivit până acum, iar salahorii și lucrătorii manuali de astăzi, nu ne indică nimic în această privință.

Rapiditatea cu care s'au precipitat evenimentele au adus evident o creștere a teritorului orașului. Dar tocmai pentruca această creștere a fost rapidă și nebanuită, ea s'a făcut fără nici o normă și fără nici un sistem. Orașul probabil că n'a avut un plan edil bine stabilit, și nici conducătorii lui, n'au putut prevedea evenimentele. De aceea, cartierele noi formate s'au suprapus peste cele vechi, artificial și nemăestrit. Lângă fabrica cu coșuri înalte și multiple, străjuște căscioara scundă a agricultorului, înconjurată de toate lucrurile cari se leagă de gospodăria sa. Lângă birourile băncilor și în nemijlocită apropiere a centrului orașului, fabricile strică liniștea și infectează aerul. Cred că cel mai eclatant exemplu în această privință,

este fabrica de piele Karres, care este așezată nu departe de cea mai frumoasă parte a orașului. Și închipuiască-și oricine ce monstruos atentat la sănătatea locuitorilor, este o fabrică de piele în mijlocul orașului.

Dar dacă în felul acesta s'a suprapus structura orașului, dând dovadă de incapacitatea celorce l-au condus, nici legătura cartierelor noi înființate cu restul orașului, nu e mai fericit făcută. Cartierul fabricilor nu e legat cu centrul, decât printr'o șosea, care trece din nenorocire peste pasajul de nivel al căii ferate și care din cauza manevrelor multiple ale trenurilor și fiindcă se află în apropierea nemijlocită a gării ale cărei linii de garaj și-au micșorat capacitatea față de noua situație, este incontinuu închisă. Încât circulația dela vechiul oraș la noul cartier, este permanent împiedecată. O sistematizare a planului orașului, ar fi impus cu siguranță și mutarea gării în altă parte, cel puțin cea de măr-furi, dar ar fi impus cu siguranță o legătură organică și neforțată între cartiere. Nu s'a știut însă profitat de noua situație, pentru înfrumusețarea orașului. Industria formată, cu câștiguri frumoase și cu situație prosperă, trebuia pusă la contribuție, pentruca să ajute și modernizarea orașului. Dar pentru aceasta la conducerea lui trebuiau oameni și ei au lipsit. Au lipsit, pentruca conducătorii de azi, nu s'au gândit decât la împiedecarea manifestărilor sociale și naționale românești în raza orașului. Sașii nu-și dau nici astăzi seama, că românii au devenit populația dominantă în această țară și că sforțările lor de a-i împiedeca pe Români să-și clădiască o biserică în centrul orașului, nu mai cadrează cu realitatea.

Ing. Gh. Brânduș

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

Activitatea solară și fenomenele geodinamice

Primăvara aceasta se remarcă în analele istoriei nu atât prin frământările politice, cât mai mult prin fenomenele geodinamice catastrofale. Problema casnică primează față de meschinăria intereselor omenești. Doctrina astronomică și doctrina creștină genuină concordă într-o demonstrație plastică și neîndoios, violent și pernicios deșertăciunea tuturor lucrurilor omenești, deși — în aparență — deșertăciunea aceasta e totul pentru noi, căci în ea ni se rezumă întreagă viața.

Începând dela Mexico până în Asia Mică, s'au înregistrat cutremure catastrofale, cari denotă deplasări tectonice adânci în scoarța globului nostru.

Dar fenomenele aceste totdeauna sunt a se studia nu numai în sine, ci și în conexiune cu marele regulator al vieții pământului, care e soarele.

Din parte-mi, când cetesc despre vr'un fenomen geodinamic important, totdeauna mă cuget și la soare.

Studiul sistematic al conexiunii fenomenelor e o problemă de primul rang pentru știință în genere. Dar la noi, nimeni nu urmărește aceste studii. Profesorii de științe par că sunt preocupați numai de buget. Alți oameni, cu alte mijloace, nu există în toată țara.

Încă prin 1915 eu am statorit un principiu simplu de a urmări activitatea solară cu instrumente optice și fotografice din cele mai modeste. De-aș mai trăi însă o sută de ani, ca până aci, în mediul nostru absolut neprielnic, rezultatul tot zero va fi. Nu avem nici ateliere de mecanică fină, nici mijloace pecuniare ca să ne pu-

tem valorifică invențiile, nici interes spre studii de aceste.

Trebuie să așteptăm observațiile și rezultatul cercetărilor ce le vor face savanții străini, cari ne sunt incomparabil superiori și mai norocoși sub raportul tuturor condițiilor materiale și morale. Ei pot studia mai ușor și problemele cosmice.

*

Prin o rețea de observatoare astronomice resfirate peste întreg globul, nu există zi, în care soarele să nu fie observat și fotografiat. I se rezevează în special *petele, făclile și protuberanțele*.

În ivirea acestora s'a constatat încă de mult o *periodicitate de 11 ani*. Socotind suprafața vizibilă a soarelui egală cu un milion de pătrățele, s'a constatat că în anii de minimum, suprafața petată abia face 10—80 milionimi de aceste, iar în anii de maximum 1400—1600. Diferența e zdravănă. Trebuie că are o cauză profundă.

Iată un ciclu statorit pe baza observațiilor făcute la Greenwich (lângă Londra), Cap (Africa de sud), Kodaikanal și Dehra—Dun (India), începând cu anul 1889, de minimum.

Anul	Suprafața pătată în milionimi	Remarcări
1889	— — 78	Minimum
1890	— — 99	
1891	— — 569	Maximum
1892	— — 1214	
1893	— — 1464	
1894	— — 1282	
1895	— — 974	Max. secundar
1896	— — 543	
1897	— — 514	
1898	— — 375	
1899	— — 111	
1900	— — 75	
1901	— — 29	
1902	— — 62	
1903	— — 340	
1904	— — 488	
1905	— — 1191	Maximum
1906	— — 778	
1907	— — 1082	
1908	— — 697	
1909	— — 692	
1910	— — 264	
1911	— — 64	
1912	— — 37	
1913	— — 7	Maximum
1914	— — 152	
1915	— — 697	
1916	— — 724	
1917	— — 1537	Maximum
1918	— — 1118	
1919	— — 900	Aproximativ
1920	— — 700	„
1921	— — 300	„

Dela anul 1919 încoace nu mai cunosc datele precise. Dar pentru 1928 vom avea, probabil, un maximum. Nu a fost zi senină, în care examinând soarele, să nu-l fi observat cu pete. (În 27—29 Aprilie, când scriu șirele aceste, pe astrul nostru central se profilează câteva pete

magnifice și numeroase altele mai mici).

Pe aici, în mare parte am avut primăvară înourată și rece. Dar sunt sigur că pe timpul cutremurelor catastrofale din Mexico, Italia, Asia-Mică și Balcani, se vor fi întâmplat pe soare vjelijii cumplite.

Ce conexiune pot avea aceste volburi solare cu fenomenele fizice, meteorologice, geodinamice dela noi?

În prima linie, au imense influențe magnetice și electrice. Câteva cazuri drastice de perturbații magnetice voiu

aminti într'un articol viitor. Care e repercusiunea totală a acestor influențe? Iată ceace nu se știe, dar se studiază.

Faptul e, că între marile cataclisme sismice actuale și frecvența petelor solare este o coincidență. Că există oare ceva raport între ele, de cauză la efect, ori de anumită declanșare magnetică și electrică? Iată semnul de întrebare, care turmentează cumplit regiunile și vietățile, pe unde se manifestează.

Gavril Todica

PROBLEME ECONOMICE

Considerațiuni asupra crizei economice

Privind problemele importante ale economiei noastre naționale, credem că nu este de prisos a face unele constatări, cu deosebire că chestiunea consolidării formează permanent obiect de discuție.

Consolidarea vieții economice a format după război una din cele mai arzătoare probleme ale tuturor statelor, începând dela Statele Unite ale Americii până la cea mai mică țară de pe globul terestru.

În privința principiilor de consolidare putem deosebi două feluri de țări:

1. Acelea cari prin propriile lor mijloace au executat lucrările de consolidare, și

2. Cari cu ajutorul statelor streine și-au rezolvat problemele economice sau sunt pe cale a și le rezolva.

Țara noastră a încercat consolidarea prin propriile forțe. Astăzi însă și-a schimbat punctul său de vedere. Guvernul caută ajutor și colaborare în țări streine.

În toate țările faza de consolidare a fost critică pentru economia de stat și particulară. La noi situația este și mai tristă, deoarece lucrările de consolidare au fost strâns legate de politică. Ele sunt conduse numai de guvern excluzându-se în totalitatea lor instituțiile economice ale țării. Ba aceste lucrări sunt ținute în secret de guverne, întocmai ca planurile de război de marele stat major.

Abia atunci putem lua cunoștință de unele din lucrările de consolidare întreprinse, când se dă publicității câte un succes sau nesucces al guvernului în privința aceasta.

Tochmai din cauza arătată aci, economia particulară dela noi suferă mai mult decât cea din alte țări; ea este stăpânită de o atmosferă bolnăvicioasă.

În cercurile economice dela noi se susține, că ne găsim într'o criză de capital și că aceasta criză ar fi cauza tristei stări economice.

Eu zic că e greșit să vorbim astfel.

În sensul teoriilor lui Marx, Böhm-Bawerk, Sombart, Lasalle, Robertus sau Lax capitalul nu se găsește în criză.

Boala își are rădăcini mult mai adânci și cauza catastrofalei stări economice de Stat și particulare este o criză a economiei naționale productive a țării.

Bolnăvicios este întreg complexul de împrejurări în cari trăește economia productivă și cu deosebire în mare parte componenții cari rezultă în economia noastră națională productivă.

Din cauza acestei stări de lucruri nu ne succede în streinătate nici o tranșacțiune, nu putem oferi nici o garanție și bogățiile țării pe cari de fapt le avem rămân o simplă mângăere, un vis frumos.

Căci ce este bogăția unei țări? Ea nu este altceva decât valoarea totală a bogățiilor diferitelor obiecte economice din țară.

Obiectele acestea însă pot fi privite ca bogății numai când sunt rentabile.

Existența faptică a unui obiect nu condiționează valoarea lui. El poate exista în fața noastră, chiar în mâinile noastre și totuși să fie fără valoare, ba prea deseori o sarcină chiar. Hotărâtor pentru valoarea unui obiect economic este exclusiv faptul, dacă produce sau consumă bani.

Cunosc mine de huilă, cari sunt fără valoare, fiindcă sunt situate acolo unde lipsese urmele civilizației, întrebuințarea lor devenind imposibilă. Cunosc mine de lignit cari au o valoare foarte mare, deoarece exploatarea lor este foarte rentabilă; având minele acestea în apropierea căii ferate și astfel transportul respective valorificarea lignitei fiind lesnicioasă.

Există păduri cu milioane de metri cubi lemn și nu au valoare, fiindcă lipsese mijloacele de transport sau forțele de muncă potrivite.

Vedem fabrici lucrând cu metode învechite, vedem exploatațiuni cari sunt conduse de calcule greșite, și vedem întreprinderi cari cu cheltueli mari își importă materialul prim, uzine cari nu-și pot plasa produsele, toate acestea n'aduc foloase, sunt deci fără valoare.

Cunosc exploatațiuni cari au rezolvit foarte nepotrivit chestiunea capitalului. El este scump și nesigur. În cazul acesta exploatațiunea trebuie privită ca fără valoare. Se găsește uzine cari nu s'au îngrijit în mod rațional de aprovizionarea cu apă sau de scurgerea ei; acestea sunt fără valoare, chiar dacă teritoriul și clădirile lor par a avea o valoare mare.

Valoarea obiectului nici nu depinde de împrejurarea, dacă momentan obiectul este rentabil sau nu.

Valoarea unui obiect depinde de toate întâmplările ce se ivesc în lume.

Desvoltarea științei poate urca sau reduce obiectul economic.

Pacea și războiul influențează asemenea valoarea obiectelor, urcând-o sau reducând-o, ori unde ar exista obiectul.

Fiecare exploatațiune este bolnavă chiar de când începe a exista. Timpul îmbolnăvește orice obiect economic pentru că este o operă omenască.

Progresul concurenței slăbește întreprinderea; sănătos poate rămânea numai acel obiect care este îngrijit fără întrerupere și în toate privințele.

Organizarea, salariile, calculația, număroasele chestiuni tehnice, condițiunile generale și speciale economice nu e ertat să se scape din vedere nici o clipă.

Ce se întâmplă însă la noi în țară? Niciodată nu a fost stabilită valoarea unui obiect economic în sensul expunerilor de mai sus. Nici unui obiect, fie de Stat sau particular, nu i-a fost stabilită valoarea bănească. Bănci mari și mici, așa numiții capitaliști particulari, își au plasată o parte a averii lor sau a celei încredințate lor în efecte, a căror valoare n'a fost cercetată minuțios niciodată.

Efectele fie notate sau nu la bursă, figurează în bilanțuri ca valori, cari n'au fost controlate nicicând și de nimeni cu absolută exactitate. Din cauza aceasta se întâmplă că la falimentele destul de dese astăzi se produc surprize, scandaluri mari și cercetări intense. Și se poate constata cu ocaziunea aceasta că toate actele justificative se găsesc în regulă, că n'a fost înstrăinat în mod nelegal nici un ban, că nu s'au comis lucruri nepermise și că cu toate astea s'au pierdut milioane. Cauzele? Fie că materiile prime au fost procurate cu prețuri prea urcate, fie că taxele vamale s'au urcat sau au scăzut, că s'a schimbat tariful căilor ferate, că prețul produselor gata s'a redus, fie că nicicând nu a fost consultat un specialist.

Fiecare ministru, fiecare conducător de fabrică, director de bancă se consideră pe sine drept o grandoare perfectă, iar obiectul economic condus de el este privit ca stând la înălțimea organizării, științei

și practicei. Ei nu țin seamă de anumite împrejurări: că taxele vamale, tarifele de transporturi, salariile plătite în exploatațiuni sunt tot atâtea boli mortale. Ei nu văd că sunt prea mari sau prea mici capitalurile investite și că o astfel de investiție greșită poate produce prăbușirea întreprinderii, din cauză că în lumea largă se poate produce mai ieftin.

Ministrii stau de vorbă numai cu directorii lor generali și cu conducătorii marilor concerne sau bănci, directorii de bancă numai cu directorii generali ai întreprinderilor, directorul general tratează numai cu directorii săi și directorii numai cu personalul său, toți factorii interesați ai obiectului economic.

Ce se întâmplă în practica de toate zilele?

Un obiect economic reclamă capital. Directorul general al întreprinderii se prezintă la directorul general al unei bănci cerând credit sau participație.

Directorul de bancă ia informațiuni dela bănci sau dela firme similare întreprinderii solicitante, cari după interesul specific sunt pentru sau contra acțiunii în curs. Părerile acestea pornesc totdeauna din motive subiective. După primirea acestor informațiuni, directorul de bancă consultă pe conducătorii tehnici și comerciali ai întreprinderii, cari sunt interesați și ale căror cunoștințe și experiență se reduc la cele câștigate în întreprinderea lor. Ei nu cunosc piața mondială și ascund adevărul în interesul întreprinderii lor.

Directorul de bancă își trimite apoi oamennii săi la întreprindere pentru a examina situația acesteia. Acești oameni de bancă nu sunt specialiști în materia întreprinderii și sunt interesați față de bancă. Ei sunt forțați să-și facă constatările în baza elementelor puse lor la dispoziție de către întreprindere sau — nevoind să-și asume nici o răspundere — vor opina că banca să se rețină dela afacere.

Practica aceasta produce un bilanț fals, ale cărui efecte ies la iveală în mod cras, însă abia cu ocaziunea falimentului.

În aceste împrejurări se găsește germele crizei economiei naționale productive.

Valoarea bănească a fiecărui obiect trebuie să fie examinată de ingineri specialiști și imparțiali.

Suma acestor valori prezintă valoarea întregii economii naționale și o stabilire reală a ei va îngădui țării și guvernului să ofere garanții concrete și nerăsturnabile.

Atâta timp însă cât valoarea bănească reală a obiectelor economice va fi discutabilă, și garanția oferită va fi refuzată cu siguranță de capitalul din streinătate.

Până nu vom cunoaște valoarea bănească a singuraticelor obiecte economice, stabilită în modul descris aci, până atunci pozițiile „Efecte” din bilanțurile băncilor vor fi false, și creditele date, capitalurile investite vor fi nesigure și vor pu-

tea produce întotdeauna zguduiri, cari vor face nesigură întreagă viața economică.

Zadarnice vor fi atunci toate încercările de sanare a crizei. Lipsind diagnosticul nu se va ști izvorul și cauza boalei și astfel și vindecarea e problematică.

Lucrările de consolidare trebuie începute aci. Ele trebuie îndeplinite de specialiști inițiați în afacerile pieții mondiale, și cari se găsește la înălțime și în privința științifică.

Această operă îndeplinită — se poate trece apoi la noui investiții și la noui transacții cu capital strein.

Fără îndeplinirea acestor condițiuni munca de consolidare rămâne — „politică”!

Inginer Bela Hexner

Parisul sau Roma? — Săptămânile din urmă au provocat o mare emoție diplomatică: Roma a fost vizitată de către o seamă de personalități cari angajează politica țărilor pe cari le reprezintă, și anume primul ministru al Ungariei contele Bethlen sosit cu un aeroplan la Veneția și descins într'un mic hotel din gara Milano (pentru a scăpa privirilor indiscrete și a continua în liniște conciliabile cu Mussolini), miniștrii de externe ai Turciei, Poloniei și Lităniei, ministrul de finanțe al Germaniei și secretarul comisiei de reparații. Ziarul italian *Impero* subliniază că centrul politicii internaționale s'a mutat dela Paris la Roma. Franța n'a avut decât surâsuri față de pretinsa trecere a sceptrului politic de pe malurile Senei pe malurile Tibrului. Și asta pentrucă graba italiană de a trâmbița efecte ce nu par a fi totmai sigure intențete supravegherea cu ochi de Argus a celor dela Quai d'Orsay asupra câmpului politic mondial. Fără îndoială că Italia mussoliniană a crescut în autoritate, greutatea în cântarul valorilor internaționale se resimte. Dar Mussolini se pare a exploata agitațiile subversive ale popoarelor învinșe și a încuraja imperialismul unguresc indeosebi. Peste Societatea Națiunilor și peste capetele țărilor victorioase Mussolini tinde să închege o alianță nouă, încadrând în ea pe turci și unguri. Curioase interese materiale împing azi pe Mussolini la fraternizare și asociere cu rasa turanică împotriva rasei latine reprezentată de români în Europa răsăriteană...

Jertfele pentru ziaristi. — Presa italiană semnaleză cu vie emoție un dar făcut sindicatului ziaristilor din Roma (adică al tuturor ziaristilor italieni) de către o tânără asociație milaneză, care a organizat un festival cu beneficiu complet în favoarea gazetarilor, în sumă de mai bine de 9000 lire... Era o vreme în Ardealul nostru, când trăia un bun obicei de a nu fi uitați muncitorii condeiului. În loc de cadouri, de „răscumpărări” onomastice și depuneri de coroane pe morminți se vărsau sume continue la administrațiile ziarelor românești în favoarea Epitropiei fundației Mihi. Bunul obicei ar merita înviat. Apoi s'ar cuveni să se destineze un procent oricât de mic al veniturilor petrecerilor și câștigurilor realizate de bănci pentru proletarii condeiului cari cunosc prea puține zile albe, dar își cheltuiesc cu prisosință energiile morale pentru prosperitatea societății.

De la Jean-Jacques la Julien

În Confesiunile lui, Jean Jacques Rousseau pomenește în mai multe rânduri de proiectul unui „Tratat de morală sensibilă pe care l-a purtat în spirit un timp îndelungat. Ne putem închipui ce ar fi fost această operă, din care a eșut în mod trunchiat și poate chiar denaturat, faimosul Contract social.

Intrucât filosofia lui Jean-Jacques ne este familiară, tratatul său de „morală sensibilă” ar fi constituit o operă legislativă a cărei principii s’ar fi bazat mai întâi de toate pe sensibilitatea umană. Evocați cugetarea și personalitatea marelui scriitor, elocvența și pateticul său — și în minte vi-se va desina desigur contururile operei lui proiectate. Nu uitați însă de a-i atribui sofisme de cari sunt pline scrierile lui, încrederea himerică pe care o avea în așa zisa bunătate naturală a omului — căci pe acest teren nestabil și îndolnic, Rousseau a clădit cu geniu. O arhitectură minunată pe temelii nesigure.

A opune intereselor omenești cari constituie esența legilor sociale, o esență pur sentimentală, îmi pare puțin eficace. Nu uit un singur moment că grație utopiilor lui Rousseau a avut loc cel mai mare eveniment al istoriei moderne, că revoluția franceză a isvorât în mare parte din Emile, Contractul social, Noua Eloisă. Să nu spunem însă că epoca a fost prielnică geniului elocvent al lui Jean-Jacques. Astăzi însă, ce mișcare ar putea să producă cărțile unui Rousseau? Intrucât o morală sensibilă ar putea ea sdruncina fundamentele societății moderne prin propaganda patetică a iubirii dintre oameni; a societății moderne atât de caracteristică prin lupta ei de clase, adecă de interese, pe antagonismul ei dintre bogați și săraci? Suava, dar palidă iubire a aproapei lui nu e destul de energică pentru a clătina temelii acestei societăți; și nici apelul la virtute, la înduioșare. Este neîndoios pentru mine că orice morală trebuie să fie sensibilă; ca să reușească însă ea are nevoie de un sentiment mai aprig decât iubirea, de un simț activ și pătrunzător.

Jean Rostand îmi pare că a găsit nota justă în ultima sa carte „Julien ou Une Conscience”. Tânărul morabist francez ne-a dat cu această operă una din scrierile cele mai pătrunzătoare și mai caracteristice din ziua de azi. Julien este o

analiză profundă și necruțătoare a unui om avut, pe cari scrupulele conștiinței îl împiedică de a se folosi de averea sa de câte ori se compară cu aceia cari nu posedă bunuri pământești. Din agitațiile sufletești ale lui Julien, rezultă de cele mai multe ori, nu palidă milă față de cei săraci, ci un sentiment de ură viguroasă pentru cei bogați. Și aceasta formează marea originalitate a operei lui Jean Rostand: un aspect nou al antagonismului de clasă, un fel înedit de a se considera inegalitățile sociale, o putere generoasă dar mult mai activă decât compătimirea pusă în serviciul aceluia pe cari nedreptățile omenești îi preocupă și îi neliniștește.

„Julien, nu numai că înțelege sentimentele rele ale săracilor, dar le și doare. O victimă prea nobilă se face complicele josniciei călăilor săi”. „El nu permite bogăților dreptul de a posedă dar recunoaște săracilor dreptul de a lăcomi. Egoismul bogatului autorizează invidia săracului, dar invidia săracului nu scuză egoismul celui bogat”. „Iubire pentru săraci, ură pentru bogați, aceste două sentimente se confundă atât de strâns în sufletul său încât nu știe care dintre ele i-a venit cel dintâi. Poate că nu iubeste pe cei săraci decât împotriva celor bogați? A iubii pe unii, constituie poate pentru el un simplu pretext de a urî pe ceilalți?”

Vedeți din aceste câteva cugetări de mai sus, cât de nouă și de energică este concepția lui Jean Rostand — și cât de eficace poate deveni aportul său în neîncetata luptă de clasă. Imi pare că pot urmări ușor evoluția sentimentală a lui Julien. Sufletul lui este firește generos, dar susținut de un duh aprig și nemilos în analiză, mila i-s-a transformat într-un sentiment de justiție, care la rândul lui devine mai viguros preschimbându-se în ură. Suntem așadar departe de geniul patetic al lui Jean-Jacques, de elocvența lui întrucâtva declamatoare, de apologia virtuții cărui i datorim atâtea pagini admirabile dar ineficace, așa spune, din punctul de vedere al cuceririlor sociale. Desigur că dacă legislația modernă s’ar schimba radical în urma unor presupuse evenimente, ar fi imposibil a se legifera din nou fără a se ține seama de opera lui Jean Rostand. Acest admirabil scriitor are originalitatea rară de a pune o

forță nouă în serviciul revendicărilor sociale. Mai mult, energia pe care o pune la dispoziția noastră și pe baza căreia s’ar legifera, este o forță preventivă. Inspirând bogăților puțin din ura lui Julien pentru ei, ea i-ar împiedica de a da frâu egoismului lor brutal. Iar cei săraci ar pierde firește din propria lor ură, văzând că din sânul însuși al castei pe care o urăsc se înalță un sentiment la fel cu al lor. Indignarea și revolta lor s’ar găsi astfel, atenuate, în virtutea legii psihologice a forțelor ofensive.

„Ura pentru bogați îl obsedează, la dreptul vorbind, mai mult decât iubirea pentru săraci; ea ocupă mai mult loc întrânsul. El pândeste ocaziile de a se indigna mai mult decât acelea de a compătimi”... Nu este pagină de Jean Rostand în care să nu admir instinctul său filozofic de o profunzime puțin obișnuită, geniul lui analitic necruțător. Așa, în cugetarea de mai sus, în această comparație între indignare și iubire — cine nu simte conștiința pe care o are marele moralist de măsura forțelor negative ale vieții, mai ample și mai energice decât forțele pozitive? A transforma primele emoțiuni de înduioșare și de milă pur contemplative, într-un sentiment activ de revoltă, denotă din partea lui Jean Rostand o cunoaștere acută a vieții. El știe că dacă bunătatea e o virtute, ura este în schimb o forță, fiindcă își dă seamă că natura este mai flagrantă în luptă, adecă în distrugere, decât în asociație, adecă în edificare. Metoda științifică a autorului lui Julien, l’a împins a pune în serviciul revendicărilor sociale o unealtă necunoscută până azi: revolta venită nu din tabăra aceluia cari cer, ci din sânul aceluia cari posedă. De aceea ultima operă a lui Jean Rostand îmi pare menită a face un mare rol în literatura filozofică și socială a Franței.

Este fatal că un scriitor original, un spirit care renovează să nu fie gustat de unanimitatea criticilor săi. Lui Jean Rostand unii îi reproșează amărăciunea gândurilor lui. Cu toate acestea optimismul stereotip al celor cari mănuesc condeiul, ar trebui să ne alunge în primul rând. A vedea viața în trandafiruri este la îndemâna tuturor spiritelor superficiale. În schimb, pătrunderea, clarvederea și profunzimea se exprimă necesar cu forță, adecă aprig și amar. Curajul nu în-

seamnă lipsa de teamă, ci voința de a stăpâni teama care palpită în străfundul nostru. Deasemeni, a fi generos nu înseamnă fatalmente a compătimi cu blândețe, ci a revendica cu tărie în favoarea celor oprimați. Ceeace împinge popoarele apăsate la revoltă, nu este sentimentul mîlei de sine, ci ura împotriva egoismului claselor apăsătoare, care este singura cauză a răului. Meritul lui Jean Rostand este tocmai de a fi înțeles aceasta și de a o fi exprimat cu o profunzime și cu o vigoare care-i dau figură de renovator.

De fapt, o emoțiune intensă, dar încătușată există la temelul moralei lui. Dimpotrivă filosofiei înduioșătoare și patetică a lui Jean-Jacques, analiza lui Julien a sobră și esențială. Ea amintește întrucâtva expresia tolstoiană în operele de morală pură a marelui rus, ca Plăceri crude, Plăceri vicioase etc. Multe sentimente și apucături analoage îl unise de altminterlea pe Jean Rostand de autorul Anei Karenina. Nu există merit, care după ideea lui Julien, să fie răsplătit cu bogăție. Meritul își poartă salariul în el însuși și a-l remunera așa de josnic însemnează a-l înjura. Julien nu concepe

la un om superior dorința de a fi bogat. El îi atribuie gesturi modeste, ascetice și disprețul de a stăpâni altceva decât duhurile". Nu este așa că recunoașteți în aceste rânduri simplitatea și ascetismul tolstoian? Aceia cari-l cunosc pe Jean Rostand sunt siliți să mărturisească din parte-i aceeași simplitate de gusturi, aceeași oroare față de pasiunile brutale, aceeași lipsă de patimi ambițioase și materiale. Existența acestui mare scriitor e absorbită mai ales de pasiunea ideilor și de dorința aprigă a ameliorărilor sociale. Când discută marea chestiune a in Justițiilor de clasă, ochii lui blânzi aruncă scânteie, glasul îi devine aprig, frazele-i răsună într'un strigăt de revoltă. Atunci el devine Julien. Il revăd într'unul din aceste momente cu trăsăturile sclipind de indignare. Glasul lui răsună imperios — în vreme ce tânăra lui soție ce sculptează în fața ferestrei care dă în grădina, aprobă din cap. Sub degetele ei, lutul pe care-l frământă, dobândește pe clipă ce trece tot mai multă viață și tinde a deveni una din minunatele creațiuni ale acestei artiste adevărate și prea modeste.

Adrien Le Corbeau

DISCUȚII ȘI RECENZII

Iosef Macurek: Husitismul în țările românești

(Husitstvi v rumunskych)

La Brno a apărut o broșură istorică destul de bogată și bine documentată, interesantă și pentru cititorii români. D. Macurek publică în ea rezultatele studiilor sale în arhivele din București, Cluj, Alba-Iulia, tratând influințele husitismului în Ardeal și în Moldova.

În Moldova husitismul a început a se răspândi deja la începutul secolului al XV-lea — încă în timpul războiului deslănțuit între husiții cehi și biserica catolică, pe vremea împăratului Sigismund — și anume printre coloniștii unguri și sași, cari erau îndignați ca și cehii de imoralitatea clerului catolic, de pe acele timpuri. Se știe, că în anul 1430 trăia în Baia (Moldova) preotul husit, Iacob, care a studiat la universitatea din Praga. Fiind originar din Moldova, s'a stabilit acolo. A câștigat imediat mulți aderenți, pe cari i-a inițiat nu numai în religia marelui reformator ceh, dar și în arta belică a husiștilor cehi. Mare a fost desperarea bisericii catolice care fără efect s'a adresat prin regele Poloniei către Alexandru Vodă al Moldovei, ca să nu mai sprijinească acțiunea lui Iacob.

Preoții husiști din Moldova au intrat și în Ardeal, unde au găsit terenul pregătit — deoparte de către bărbății, cari au studiat la universitatea din Praga, de altă parte de către husiții din Slovacia. Ca pretutindeni, religia nouă a găsit cei mai mulți aderenți în clasa țărănească, grozav de asuprită de către magnații unguri și înalții

prelați catolici. În anul 1437 a erupt o răzcoală în contra episcopului Lepeș. Cu această ocazie, țărani și câțiva aristocrați săraci au omorât mulți magnați și preoți catolici și le-au nimicit averea. Au fost însă învinși lângă Cluj și pedepsiți în mod săngeros. Biserica catolică a trimis închisori — dintre cari cel mai vestit era Iacob din Marchia, călugăr din Italia — cari cu mari eforturi au stăvilit, însă nu au putut stărpi mișcarea husită din Ardeal. Cu această ocazie mulți husiști s'au refugiat în Moldova, unde biserica ortodoxă nu i-a persecutat, iar biserica catolică fiind foarte slăbită și răzvrătită n'a putut lupta contra lor. Acolo husiții au tradus biblia în limba ungurească, și verosimil și în cea românească și nemțească, și au distribuit multe exemplare între popor. Traducerea ungurească s'a păstrat în 3 exemplare — incomplete: în Viena, în München și în Târgul Săcuilor din Ardeal. Textele religioase cele mai vechi românești sunt: Codicele Voronețean și Psaltirea Scheiană, cari, contrar opiniei vechi, nu datează din secolul al XVI-lea, ci din mijlocul secolului al XV-lea — verosimil de origine husitică.

Preoții husiști din Moldova s'au dus și în țările vecine, precum și în Ardeal. Unul dintre ei cu numele Valentin a plecat în Turcia, unde a găsit mulți aderenți, până când sultanul turc de teama de a nu păgubi religia musulmană, l-a prins și a dispus să i se tragă de viu pielea.

În Moldova găsim husiști în anul 1462; misionarii și închisitorii catolici nu i-au putut converti. Au locuit în jurul Hușului, Romanului, Troțusului și Neamțului. Despre originea orașului Huși există două ipoteze; una spune, că orașul a fost fondat de boierul român Husul, a doua, mai verosimilă, că numele orașului vine dela unguri, cari i-au dat numele reformatorului Hus.

În anul 1481 au venit în Moldova „Frații cehi”, sectă religioasă expulzată din Moravia de către regele Matei Corvinul. Au fost primiți foarte bine de către Ștefan-Vodă și au stat în țară cam 6 ani. Cu husiții de acolo verosimil n'au intrat în legături mai strânse. Deoparte „Frații cehi” fiind de o morală foarte severă nu s'au putut împăca cu multele exagerări ale husiștilor (d. ex. comunismul femeilor), cari au adoptat extrema stângă a husitismului ceh și s'au temut, să nu-și păgubească religia lor cea curată. De altă parte în timpul șederii lor în Moldova de două ori au năvălit acolo turcii, deci fiecare a trebuit să-și păstreze în primul rând propria viață.

Când la începutul secolului al XVI-lea pătrunsesse luteranismul și calvinismul în Ardeal, fusese adoptat în primul rând de către husiști. În biserica reformată din Szamosárdó se poate vedea un potir husit.

În Moldova puternica contrareformație dela sfârșitul secolului al XVI-lea, a stărpit ultimele rămășițe ale husiștilor. În Huși însă husiții catolicizați mult timp s'au folosit de limba ungurească în biserică și încă în anul 1766 s'au găsit urmele credinței vechi. Cu timpul coloniile ungurești și săsești au dispărut de tot din Moldova. Mare parte a catolicilor a trecut la religia ortodoxă și s'a romanizat complet.

Luptătorii husiști cehi au luptat foarte mult în Ardeal și în Moldova contra turcilor; arma lor era cunoscută și întrebuițată de români și de unguri. Găsim știri despre ei în multe hrisoave. Așa de exemplu Ioan Huniade în anul 1443, a întrebuițat vehicule și arme husite în contra turcilor, confecționate în Brașov sub conducerea unui soldat husit ceh. Este de interes a studia decontările bugetare ale orașului Brașov de pe vremuri, unde se amintește des chestiunea acelor arme.

Libuse

A apărut într'un îngrijit volum

Sociografie românească

Anchetarea plășilor muntoase:
Margina, Almăj, Beiuș.

de

ION CLOPOTEL

Prețul 60 lei

Dr. Iosif Lepși

E profesor la liceul „Aurel Vlaicu” din Orăștie. Om de o prodigioasă și fecundă activitate — și de o rară modestie. Erudit *biolog și geograf*.

Își începe activitatea publicistică abia în anul 1919. În 1923 ia doctoratul în științele zoologice cu „Summa cum laude” la Universitatea din Cernăuți. În decurs de 50 ani, D-sa este al treilea doctor în aceasta știință — la aceea Universitate.

Dl Dr. Iosif Lepși este membru al mai multor societăți științifice din țară și mai ales din străinătate unde este mult mai prețuit de cât la noi — unde se cere unui profesor universitar, de multeori, mai întâi știința politicii, — decât cea a științei.

Doi ani de zile a stat într'un sat mizer la Marea Neagră, pentru studii — unde a adunat un vast material științific, din care numai o parte abia a fost dat publicității. A făcut descoperiri arheologice de mare valoare istoric-științifică, în Cadrilater — stabilind dsa întâiul în țară, *existența aici a mai multor colonii eline, necunoscute până acum*.

Invitat de o mare editură din Berlin, dsa scrie prima carte sistematică, unică în acest domeniu, despre *Infuzori*.

În România este singurul om de știință, în vasta și tainică viață a *protozoanelor*. Colaborează la mai multe reviste științifice străine și române. E primul român care s'a ocupat amănunțit și în mod special cu *biologia Mării Negre*.

Deși om relativ tânăr este binecunoscut în străinătate și chiar în America unde, pentru lucrările sale este foarte apreciat în cercul oamenilor de știință.

Și în domeniul științelor geografice are importante lucrări, printre care notăm acea *a stabilirii vârstei Deltei dunărene, prin calculul matematic*, ceace constituie, surprinzător, o metodă cu totul nouă. Memoriul său „*Studii asupra litoralului Șabla-Ecrene*” este cea mai completă și unică lucrare de proporții, asupra Cadrilaterului nostru, cunoscut mai mult prin frământările rășboinice din 1913, ori din iureșul ce-l dau asupra lui bunii noștri vecini-comitagi.

Dl Dr. Iosif Lepși este la noi singurul care a cercetat și studiat *biologia turbărilor* din țară, a izvoarelor și a lacurilor carpatice. Asemenea dsa este primul care a făcut cercetări asupra *potamoplantonului*.

Studiile sale faunistice, morfologice și fiziologice asupra infuzoriilor din România au fost publicate de Academia Română, în „*Studii și Cercetări*”, premiate de înalta noastră instituțiune culturală.

În anul 1927 savantul biolog Gr. Antipa care, depunând o uriașă muncă, a înființat și conduce admirabilul Muzeu de Istorie Naturală din București, ca o mare apreciere, cheamă pe Dr. Lepși,

acolo, spre a-și putea continua valoroasele sale cercetări științifice.

Pentru toate acestea rare și mult prețioase lucrări științifice ale sale, dl Dr. Lepși, a cheltuit tinerețea și sănătatea sa, ajutându-se cu sărăcicioasa sa leață de profesor — căci averile și toate mijloacele de a ajunge ceva în țara românească, au fost acaparate de Găetanii națiunii române. Ba în excursiunile științifice atât de obositoare, a fost silit să doarmă săptămâni întregi pe pământul gol, în regiunile cele mai părăsite și sărăcicioase, înfrățindu-se cu glia — căci mecenajii acestei Țări sunt arhiocupați cu propriul stomac, plus accesoriile sale, cu „știința” învârtelilor cu ițele roase ale politicii.

Statul? A, acesta, în asemenea cazuri, cum este și cel al dlui Lepși — se închină e drept, dar cu spatele întors, către Dumnezeu. Toate vacile fătătoare, ugeroase, cu lapte mult și untos ale tuturor bunătăților se mulg numai în șustărul politicii. Cine se prezintă cu vre-o

oală curată, pe a cărei toartă nu e scris „Să trăești, șefule!” — e dat afară, și nu este învrednicit nici măcar de zărul-apătos al cutărui ajutor.

Dl Dr. Iosif Lepși e unul din cei mulți care nu poate și nu i se face vre-o puțință de a fi pe deplin folositor științei românești, căci prea e năpădită țara de atâți Fălcoieni, Găetani, Lupești, adevărați infuzori, cari au transformat aceasta beată țară într'o adevărată haltă românească...

E dură comparația — și supără urechile.

Dar prea din cale afară e de dură și tragică realitatea...

— Mi-am ținut de o elementară datorie de cunoștință față de acest om de o mare valoare științifică, față de mine care în orele mele libere am datoria să nu vorbesc numai de mizerabila mea leață de dascăl, cât și mai ales față de aceasta țară căreia îi dorese cât mai mulți oameni de valoare, ca prietenul meu Dr. Iosif Lepși.

În acest caz al nostru, oficialitatea are dreptul de întâia... faptă.

Valeriu Bora

Cronici culturale și artistice

CRONICA DRAMATICĂ

H. Lavedan: Duelul

O dramă tezistă din literatura contemporană franceză. Spiritul științific triumfă asupra spiritului religios. În mijlocul acestui duel stă o femeie, asupra căreia se revărsă loviturile neintenționate ale celor doi combatanți.

Motive dramatice are, dar le sufocă retoricul excesiv. Acelaș retoric face și interpretarea grea.

Dna Atena Dumitrescu a suportat totuși cu mult curaj povara rolului femeii și a întrebunțat multă gingășie și mult nerv pentru a-l plasticiza fidel. Cel mai studiat rol și mai bine realizat a fost al preotului, reprezentantul spiritului religios, înfățișat de d. Ștefan Braborescu, traducătorul piesei.

Fr. Schiller: Intrigă și amor

A doua dintre piesele revoluționarului Schiller jucate pe scena teatrului nostru, este iarăși din prima perioadă a bogatei lui activități dramatice. Desigur cu acestea nu întâmpină prea multe obstacole direcția de scenă. Oricât de învolburată ar fi acțiunea lor și oricât de expansivi eroii, plasticitatea sufletului lor este totuși mai ușor de redat și coloritul atmosferei iarăși, tocmă fiindcă sunt atât de insistent zugrăvite de autor și una și alta. Silueta majestoasă și mai simplă, în aparență, a lui Wilhelm Tell, spre exemplu, este mai grea de exprimat în scenă.

„Intrigi și amor” are două trăsături

fundamentale, cari sunt axa piesei. Dragostea, căreia Schiller îi închină un adevărat imn prin această piesă, și ciocnirea între două categorii sociale, mai precis între două concepții sociale: una a lumii vechi, feudale, îmbătrânite, care trăia prin puterea blazoanelor, și cealaltă lumea muncii și a virtuților, burghezia, pe care o aștepta viitorul. Contrastul între aceste două lumi e desemnat cu vigoare și pe alocuri cu patimă. Patima duce la exagerare. Exagerarea era romantism și romantismul era al vremii, cu toate tendințele lui revoluționare.

La apunerea stelei celei dintâi dintre aceste două categorii sociale puse față în față în „Intrigă și amor”, a contribuit fără îndoială și Schiller.

Reprezentăția dată de teatrul nostru cu această piesă a fost bine îngrijită. La sfârșit de stagiune, ea a însemnat un succes al acestei stagiuni.

Dintre artiștii interpreți, bărbații au fost superiori, în general vorbind. Femeile, nici una n'a avut toate calitățile necesare pentru rolul ce-l interpreta. Dnei Mateescu i-a lipsit suavitatea Luizei, dnei Stănescu-Papa vioiciunea spontană a mamei interesate să-și vadă fata într'o situație cât mai înaltă, iar dnei Elisa Antonescu (Lady Milford) o dicțiune mai naturală și uneori chiar nervul dramatic.

D. Tâlván a avut un rol mai bine susținut (Maiorul de Walter). Cu deosebire studiat și bine intuit a fost rolul bătrânului tată al fetei, interpretat de d. Arsene Popovici. Masiv și impresionant d. Psatta în rolul Președintelui.

Interesant și veridic compus rolul intrigantului interpretat de d. Florea Simionescu.

Director de scenă d. Neamțu Ottonel.

La închiderea stagiunii

Un an de „crize“ s'a încheiat, deaceia nu vom căuta la cassă sporul realizat de Teatrul Național al Clujului în acest an. Sporul de cassă n'a stat niciodată pe planul întâi, decât în funcție de sporul cultural realizat de această instituție și vădit printr'o continuă afluență de public la spectacole. Încassarile puteau fi mici și atunci, dacă prețurile erau mici. Căci nu suma globală a încassarilor interesează, ci numărul locurilor vândute la singuraticile reprezentații.

Teatrul acesta este o instituție de stat, cu o menire precisă. El trebuie să-și cucerească spectatorii, cu o tactică dibace, având ca atare și o menire națională, aceea de a sprijini opera de românizare a acestui important centru, care este Cluj. Publicul spectator nu era dat dela început și prețurile mici de intrare erau un mijloc pentru a-l cuceri.

Nici astăzi, după a noua stagiune, Teatrul Național din Cluj nu are un public numeros și statornic. Vina că nu-l are, sau că nu-l mai are în măsura în care începuse să-l aibă într'o vreme, o poartă și „crizele“ multe și de multe feluri, cari l-au întimpinat în ultimele două stagiuni. Iar criza cea mai gravă a fost criza de conducere. Ea trebuie evitată în viitor și se poate evita când organele de control superioare sunt active și atente.

Încercările de a realiza încasări, prin brutale urcări de prețuri, cum a făcut d. Victor Eftimiu, cari au un rezultat tocmai contrar decât cel așteptat, iarăși trebuie evitate. Câțiva ani încă statul trebuie să facă sacrificii cu teatrele din provincie și mai ales cu cele din provinciile alipite. Până când vor simți cetățenii acestor orașe nevoia de a merge la teatru, spre a se cultiva, spre a se instrui, spre a-și lustrui sufletele în formă de distracție, până atunci ei trebuie atrași la spectacole. Iar prețurile prea mari nu sunt un mijloc de atracție.

Pentru a-și îndeplini însă cu succes dubla menire, de instituție culturală și națională, teatrul acesta, mai bine zis conducerea lui trebuie să aibă un precis program de activitate, alcătuit în concordanță cu spiritul publicului și cu spiritul vremii. E o muncă de chibzuală aceasta, nu de aventură. Iar aventurile trebuie iarăși evitate în viitor. În privința aceasta sunt aceleași autorități superioare de control din capitală responsabile. Sperăm că experiența din stagiunea aceasta nu va mai da loc la alte experiențe de această natură.

Am spus că programul de activitate al unei stagiuni trebuie să fie compus în concordanță cu spiritul publicului. Adecă cu puțința de înțelegere și apreciere a publicului, cu capacitatea lui receptivă în materie culturală. Această

cerință a dus la frumoase inițiative pe conducătorii unora dintre teatrele noastre de provincie. Aceștia au pregătit spectacole speciale pentru copii, altele pentru oamenii dela periferia orașului, sau pentru cei din regiune și, dacă nu ne înșelăm, un al treilea fel pentru soldați. Este vorba de o specializare a teatrului după aptitudinea publicului, cum ar spune un psiholog modern, sau de adaptarea teatrului la nevoile sufletești ale marelui public.

Teatrul de copii a fost încercat și la Cluj, cu un frumos succes. Piesa reprezentată a fost admirabilă: „Ciufulci“ a lui George Silviu. Ar trebui încercate și celelalte feluri de teatre speciale, iar încercarea va trebui metodizată, căci nu mai atunci se va putea obține rezultatul dorit.

După atâția „trebue“ cari, vizând viitorul, muștră trecutul, e locul să spunem, că stagiunea trecută n'a avut numai momente de umilire și de regres în cursul ei. Adevărate succese artistice au fost înregistrate la timpul său, de presă. Spectacolul de copii e unul dintre acestea, dar au mai fost și altele. Și printre spectacolele reușite, cu valoare de artă, putem înșira multe piese românești. O direcție de scenă sigură, competență și de încredere va trebui să vegheze ca în viitor eșecurile din punct de vedere artistic să nu se întâmple. Cu o astfel de direcție sperăm să nu mai întâlnim spectacole ca „Societatea atleților spiritali“....

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

I. Lupaș: Epocile principale în istoria românilor. — Cu această carte se începe biblioteca secției istorice a „Astrei“, care vine să completeze seria bibliotecilor inițiate de aceste secții, cu un scop practic mai mult decât științific. Biblioteca secției medicale n'are scopul să delimiteze științific conturul cutărei boale sociale, ci mai mult să arate publicului marea primejdie ce o aduce ea și simptomele ce o caracterizează, indicând și principalele măsuri de apărare. Ea voeste să fie mai mult un îndemn și un sfat practic pentru o grabnică reacțiune împotriva primejdiei boalelor. Biblioteca etnografică-geografică asemenea cercetează probleme ce ne pot îndemna la acțiuni pozitive și imediate, ca aceea a salvării românilor cuprinși în mijlocul masei săcuieste.

Și biblioteca secției istorice are în primul rând un astfel de scop practic. Ea voeste să pună la dispoziția intelectualității noastre mijlocii un fel de călăuză, destul de amănunțită și mai ales precisă, în volbura istoriei noastre, care n'are încă nici o împărțire pe epoci unanim admisă. Fără pedanteria unor monografii științifice și fără amplexarea lor, care îmbrățișează alătura de momentul hotărâtor pentru o întreagă epocă și faptul incidental, cu o durată de-o clipă, și nici

asa de rezumative ca un manual de școală, care înșiră pe atâta evenimentele, îmbulzindu-le, volumele din biblioteca secției istorice a „Astrei“, așa cum le văd înainte de apariție inițiatorii, vor fi cea mai utilă istorie a poporului nostru, tratând atât isbucirile originale și mai mult sau mai puțin spontane ale sufletului românesc, cât și relațiile acestor manifestări cu cele ale altor popoare, vecine sau mai îndepărtate, cu cari destulul ne-a pus în legătură.

Întâiul număr al acestei biblioteci este studiul dlui prof. Lupaș, redactorul ei, cu titlul transcris mai sus. Este o încercare de sinteză despre epocile mari ale istoriei Românilor, care prin forma ei, prin stilul atât de clar și de neaoș românesc, poate servi drept model broșurilor viitoare.

După o introducere despre diferitele criterii pentru împărțirea istoriei românilor în epoce, în care își motivează propria împărțire, autorul caracterizează sintetic cele patru mari epoci, pe cari le vede dânsul în istoria noastră: 1) epoca veche sau epoca formațiunii poporului român; 2) epoca medie sau epoca organizării politice, culturale, sociale și economice a voevodatelor și principatelor române (până la Mihai Viteazul); 3) epoca nouă sau epoca tendințelor de unitate națională, politică, religioasă (până la 1821); și 4) epoca contemporană sau epoca înfăptuirii succesive a unității naționale. Ca atare cartea e foarte folositoare și studenților de specialitate.

N. M. Condiescu: Conu Enake, ed. Serisul Românesc, Craiova.— Culegerea de nuvele cu acest titlu, a d-lui Condiescu este printre primele volume literare tipărite de editura „Serisul Românesc“ din Craiova. În acest oraș de provincie artele grafice au fost cultivate cu multă pasiune dela unire încoace. Puternice case de editură se întrec în grija pentru forma frumoasă a cărții, care încheie în scoarțele ei fărâme de suflet prețioase și vrednice de o prezentare în lume atât de aleasă. „Serisul Românesc“ se impune dela început printr'o ținută sobră, vădită în literă și în elementul decorativ al cărții. O sobrietate însă, care-i plină de distincție și odihnitoare pentru ochiu.

Volumul cuprinde pe lângă trei nuvele, dintre cari una e numai o schiță de nuvelă, caracteristică în forma ei pentru felul de creație al autorului, câteva poeme în proză, reflexul unei inspirații momentane, cu rezonanță emotivă prețioasă, care tradează o cultură aleasă și un control rațional al compoziției. Ele sunt boțezate „inscripții pe cristalul de ghiță“ și au atât puritatea cristalului cât și glacialitatea emoției reținute, în forma lor.

Întâia nuvelă, care dă titlul volumului, se întinde singură pe mai mult de jumătate din paginile volumului. E o satiră care în amplexarea ei încheie și icoana unei epoci cu mai multe fețe și trăsăturile fundamentale, cu multă grije alese, ale unui parvenit. Contribuția voinții la

actul compunerii o recunoaște și autorul, când notează sub titlu: „frânturi dintr-o viață închipuită pentru tălmăcirea altor vieți adevărate”, sau o tradează involuntar această recomandare. Ritmul povestirii asemenea are ceva din glacialitatea „inșirărilor”. La sfârșit se desprinde totuși imaginea clară și plastic colorată a tipului: omul înălțat pe brațe străine și prin concursul unei materii cenușii străine, nu prin propria-i virtute, la cele mai înalte demnități sociale-politice și literar-științifice. Un cunoscător al istoriei

noastre culturale însă poate recunoaște în unele episoade ale acestei vieți „închipuite”, elementele unei vieți adevărate, de academician pervenit.

Dar nu compoziția este latura esențială a talentului dlui Condiescu, ci stilul cu strălucire de piatră scumpă lustruită. Acest element apare pe planul întâi și în cele două volume de impresii dintr-o călătorie în jurul pământului, în cari predomină expresia trăirii sufletești, nu descrierea. D. Condiescu este un suflet complex și rafinat.

Cronicar

Cronica economică-financiară

Societățile pe acțiuni în România. — Societățile pe acțiuni în România au luat o dezvoltare deosebit de mare, și aceasta nu numai prin faptul că prin unire un mare număr de societăți din provinciile unite au venit să îngroașe numărul celor din România veche, dar și prin aceea, că în România Mare s'a găsit terenul unei expansiuni economice comerciale. Iar dacă rezultatele acestei expansiuni nu au fost cele dorite, aceasta se datorește nefericitei politici economice în care a fost dusă țara dela unire încoace.

În 1913 în România Mică erau 430 societăți — omițându-se societățile streine în număr de 44 — din care 197 bănci, 168 societăți industriale, 53 societăți comerciale, 12 societăți diverse. La sfârșitul anului 1919 se găseau în România Mare, deci cu plusul societăților din nouile provincii, 926 societăți, din care 486 bănci, 321 societăți industriale, 100 societăți comerciale, 22 soc. diverse. La sfârșitul anului 1927 au fost peste 2800 societăți pe acțiuni, din care 1100 bănci, 1235 societăți industriale, 400 societăți comerciale, 70 societăți diverse.

Aceste cifre arată că numărul societăților pe acțiuni în România a crescut la 651 la sută din acel din 1913.

Este o situație numerică destul de însemnată, și ar fi fost unică dacă această creștere nu ar fi fost numai numerică, dacă, adică activitatea acestor societăți ar fi sporit în aceiaș măsură.

Creșterea capitalului însă nu a sporit în aceiaș proporție.

Capitalul acestor societăți era în 1913 de 722.104.846 lei aur, iar la sfârșitul anului 1926 a fost numai de 889.879.756 lei aur. Ceeace reprezintă de abea 12% la sută din capitalul din 1913.

La bănci depunerile s'au urcat dela 218.173.130 lei aur cât erau în 1913, la 535.146.972 lei aur în 1926, ceeace reprezintă 241 la sută din depunerile din 1913.

La societățile industriale capitalul în imobile și instalații a crescut dela 263.969.845 lei aur, cât era în 1913 la 783.225.126 lei aur în 1926, în schimb fondurile de rezervă au scăzut dela 94.165.584 lei aur cât era în 1913 la 47.275.209 lei aur în 1926.

Beneficiile au crescut la bănci dela 17.4 la sută cât erau în 1913 la 22.5 la sută în 1926, au crescut la societățile comerciale dela 7.9 la sută cât erau în 1913, la 10 la sută în 1926, au scăzut la societățile industriale dela 14.2 la sută cât erau în 1913 la 13.5 la sută în 1926.

Cu tot numărul sporit al societăților pe

acțiuni situația economică generală a lor nu e cu mult mai bună decât cea din 1918. Pe când capitalul social mijlociu al unei societăți pe acțiuni era în 1913 aproape 1.700.000 lei aur, la sfârșitul anului 1926, acest capital mijlociu era mai puțin decât 340.000 lei.

Segregarea. — În sfârșit ministerul a dat o soluție, măcar provizorie, chestiunilor de segregare, proporționalizare, ieșire din indiviziune și comasare ce se pun în Transilvania, Banat, Crișana și mai ales în Maramureș.

Iată noile dispoziții ale ministrului, în baza avizului comisiei de specialiști anume instituită:

1. Lucrările de segregare, proporționalizare și ieșire din indiviziune începute sau cari se vor cere să fie continuate mai departe, cu observarea riguroasă a procedurilor urbaniale, prevăzute de legile în vigoare.

Nu se va da curs decât cererilor celor cari au dreptul de proprietate dela origină.

2. Lucrările de comasă începute vor fi continuate în principiu.

Pentru fiecare caz însă se va ține seamă de faza în care se află comasarea, de dorințele populației de întreaga situație economică și socială din localitate și dacă desăvârșirea lucrării este utilă.

În acest scop, instanța va cere avizul comisiei speciale constituită de ministerul agriculturii și domeniilor, în conformitate cu paragraful 6 al legii VII din 1908.

Răpezițiune și răpezițiune. — În ziua de 5 Mai 1928 destinatarul din București a unei cărți poștale expediată tot din București în ziua de 5 Februarie 1922, a ajuns în posesia cărții sale poștale prin mijloacele curente ale poștei române: *curierul*. Deci a trebuit unei cărți poștale de a merge dintr-o stradă a Bucureștiului în altă stradă a Bucureștiului exact 6 ani și 3 luni.

Nu știi ce să admiri aici răpezițiunea cu care a fost dusă cartea poștală la destinație, cinstea poștei române, sau anarhia din instituțiile noastre.

În același timp însă ziarele vestese că în Franța se studiază proiectul introducerii torpile aeriene poștale, prin care corespondența va fi trimisă cu viteza glonțului, iar în Germania se studiază construcția transportului prin aer cu viteză de 1000 klm. pe oră, astfel ca drumul între Europa și America să fie făcut în 3—4 ore.

Ce să mai spunem noi?

Alcoolismul. — Taxele mari pe alcoolul rafinat n'au dat roadele dorite. Ziarele vestese că în diferitele părți din țară și în deosebi în Maramureș, s'au ridicat numeroase rafinării clandestine care fac din alcool denaturat, un alcool care nu mai are miros, dar care însă conține toate materiile toxice ale spiritului denaturat, și care e o adevărată nenorocire pentru sănătatea sătenilor.

Alcoolismul nu dispăre nici prin taxe, nici prin prohibiri, ci prin complinirea funcțiunilor pe care le împlinește alcoolul în satele și în lumea noastră muncitoare.

Alcoolul este mai puțin băut ca condiiment, ca reparator de forțe sau ca stimulent, cât este băut prin imitație, prin antrenare, în petrecere, sau din posesia lui în cantități mari.

Câți țărani nu au astăzi cazane de rachiu, în care fierb cantități mari de rachiu din fructe. O mare parte din acest rachiu e consumat pe loc, chiar de stăpânii cazanului, sau prietenii acestora. Pe vremea toamnei, în satele cu livezi de pomi fructiferi, sate întregi sunt îmbătate și nu se trezesc decât atunci când se termină rachiuul.

Este dela sine înțeles că sătenii nu înțeleg nimic din recolta lor și se otrăvesc cu alcoolul prost rafinat de ei.

Dacă fructele ar fi industrializate, și țărâtimea ar putea scoate un folos din recolta ei, n'ar mai fierbe rachiu, și profitul ar fi îndoit. Conservarea fructelor, fabricarea de marmelade, dulceațuri și siropuri, ar scoate din zăcătoriile de rachiu cantități considerabile de fructe, ar spori mult bogăția țării, ar îmbunătăți alimentarea țaranului și l-ar feri de otrava alcoolului. E chestiune numai de voință și de organizare.

Satele consumă alcool și din distracție, din antrenare. În sat nu se găsește decât rareori, foarte rareori, alt local de petrecere decât cârciuma. Dacă săteanul ar avea unde să se întâlnească sârbătoarea, unde să schimbe o vorbă, să cetească un ziar sau o carte, să audă o muzică, n'ar merge la cârciumă, n'ar bea, nu s'ar degrada. Casinele sătești ar fi tot atât de mare folos cum sunt casinele orașenești. Dacă în aceste casine s'ar putea oferi aceste consumații cu prețuri modeste, bătălia contra alcoolismului ar fi ușor câștigată.

Industria zahărului, prin „oficiul de vânzare a zahărului”, a luat inițiativa să facă în diferite sate în cât mai multe sate, asemenea casine, unde să ofere o consumație ieftină și igienică, și un local spațios de întâlnire, unde vor sta la dispoziția sătenilor reviste, ziare și chiar gramofone.

Industria zahărului urmărind sporirea consumului zahărului în țara noastră, aduce un îndoit bine social, îmbunătățește alimentația țărâtimei și combate alcoolismul.

Asemenea casine au fost până acuma înființate în județele Bălți și Lăpușna din Basarabia, Brăila, Vlașca și Teleorman din Muntenia, și vor fi înființate treptat pretutindeni, în special în regiunile alcoolizate.

Credem că această bună inițiativă a industriei zahărului ar fi mult ajutată, dacă intelectualii și oamenii frunțași ai satelor, s'ar pune în legătură cu „Oficiul de vânzarea zahărului” din București și l-ar ajuta în întemeierea de astfel de casine.

Industria zahărului este dispusă să facă la început mari jertfe.

G. Neculcea

FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI

Comemorarea dela Blaj

Optzeci de ani se împlinesc dela istorica adunare de pe Câmpia Libertății de lângă Blaj. Mari serbări comemorative au avut loc. Blajul s'a resimțit de vechiul spirit înviat și de nevoia de a formula un nou program potrivit stărilor de azi. Putem spune, că astăzi bate iarăși ceasul unor mari inițiative, căci sunt prea multe nedreptățile ce se săvârșesc în orice domeniu, prea s'a întins un spirit primejdios de apăsare a poporului și de corupție. E nevoie de o bărbătească ridicare a conștiințelor puritane împotriva slăbirii caracterelor. Blajul are de îndeplinit o nouă misiune istorică. Nu se poate opri exclusiv la tămiările vizitatorilor și la preaslăvirile concepțiilor trecute — călcate azi în picioare de cei puternici. Contra pecingirii care amenință sufletul românesc e nevoie de reacțiune. Discursul festiv al profesorului Tătaru a fost în nota sufletească, cea mai precisă. Bărnuțiu nu poate fi sărbătorit, grandaorea adunării dela 1848 dispăre pentru noi dacă ne abatem dela categoricul idealului de libertate și dreptate cetățenească precizat atunci. Blajul a rămas fidel bătrânelor îndemnuri și s'a făcut ecou credincios al îngrijorărilor de azi. Ca într-o oglindă curată a ogândit azi Blajul fizionomia țării. Cu forța morală a celor desgustați de cât rău poate face politicianismul, atacul trebuie început, fără zăbavă.

Horia Trandafir

Revizuirea. — De când lord Rothermere a reușit să stoarcă dela Mussolini interviul referitor la revizuirea tratatului de Trianon, problema a ieșit din presa ungu-rească și din cele câteva ziare englezești și a făcut să curgă multă cerneală în toată presa europeană. Intrevederile din vacanța de Paști ale ducelui i-au dat un deosebit avânt. Se vorbește de o nouă schimbare a hărții europene cu o ușurință care pe orice cunoscător în materie îl surprinde și care nu poate fi explicată decât printr'o sistematică falsificare a opiniei publice europene. Din rândul acesta de cerneală ne-a surprins, mai ales, câțiva stropi, din partea presei franceze. Eram obișnuși cu ideea că deacolo numai sprijin ne poate veni. Franța a fost, totdeauna, cea mai categorică apărătoare a imutabilității tratatelor de pace. Ea le-a prezentat totdeauna drept cea mai serioasă garanție a păcii. Nici unul dintre nenumăratele ziare parisiene nu-și pleacă urechea la insistentele tânguirii ale unguirilor. Dela Pesta însă se stăruia mereu. Și cum noi n'am fost totdeauna gata să înlăturăm neadevărurile scornite pe socoteala noastră, cum politica noastră internă ne-a creat în streinățate o dezastroasă atmosferă de neîncredere — insistențele unguirilor au prins.

Intr'unul din numerile din vară ale re-

vistei noastre s'a vorbit despre un articol favorabil unguirilor, apărut în marele hebdomadar parisiian *Candide*. Autorul aceluia articol se mulțumea să prezinte plângerile dela Pesta așa cum le-a auzit, într'o trecere pe acolo. Din felul cum le prezenta însă se putea lămuri cu ușurință o simpatie pentru cauză. Pe la sfârșitul lui Martie reacționarului *Candide*, i s'a alăturat *Le Populaire*, organul oficial al partidului socialist francez, printr'un articol semnat de unul din leaderii partidului, d. Zyromski. Autorul ne învinuia de „lăcomie” la împărțirea Ungariei și de siluirea voinței populare în Basarabia. În privința Ungariei întrebuița argumente scoase din armatura de carton a lordului Rothermere (superioritatea numerică a unguirilor la frontiera noastră de vest; amenințarea păcii europene, etc.). După întrevederile diplomatice dela Paști presa parisiiană a început să se îngrijoreze de cele ce se petrec în Italia. Celor mai puțin convingși de dreptatea cauzei noastre, li s'a părut că trebuie să fie ceva de tânguieile unguerești dacă ele au reușit să cucerească inima lui Mussolini și amenință să răstoarne sistemul de alianțe europene. „Dacă unguiri doresc să fie ascultați să nu privească numai spre Roma, Londra și New-York — scria în numărul său din 20 Aprilie *La Rumeur*.”

Atâta, deocamdată... Să nu vă surprindă însă, dacă mâine-poimâine veți auzi mai mult. Propaganda unguerească lucrează cu o neostoită îndărătnicie; iar noi nu-i opunem decât scipitorul tembelism al diplomației noastre.

O veste bună ne vine, însăfârșit, și dela Paris. Asociația studenților români a început să se manifesteze și altfel decât prin interminabile certuri pentru președinție, decât prin capete sparte și risipă de fonduri. Ziarele au scris, la timpul lor, despre a serie de conferințe, organizate de Asociație, dela Sorbona. Câțiva din prieteniții noștri de acolo au vorbit străinilor despre țara noastră și problemele cari o frământă. E destul să le amintim numele pentru a ne convinge că de astădată am fost înfățișați cu competență și cu dragoste: D. André Tibal, profesor la fund. Carnegie, ne este cunoscut din substanțialele articole asupra țării noastre pe cari le' publică în *Le Monde Slave* și în *L'Europe Centrale*, eleganta revistă de la Praga; d. Peytavi de Faugères, unul dintre ziaristii francezi de întâia mână, și-a arătat în diferite articole și conferințe admirația față de țaranul român; d. Collinet, profesorul dela Facultatea de Drept din Paris, ne este cunoscut dintr'un turneu de conferințe, făcut prin țară acum un an. Cei cari vor urma de acum încolo: dd. de Martonne, Mario Roques, etc., iarăș își au dublat reputația de savanți europeni cu cea de eminenți cunoscători ai problemelor românești. În 29 Aprilie Asociația a comemorat printr'un reușit festival împlinirea primului deceniu dela unirea Basarabiei. Târnărul basarabeian care a vorbit în seara aceea a arătat parisiienilor că dincolo de Prut există și altceva decât ceace strigă la toate întrunirile împotriva României așa numita „Asociație a emigranților basarabeni”: o conștiință românească neclintită în hotărîrea ei de a apăra unitatea statului român. — Studenții dela Paris să con-

tinuie pe drumul apucat. „Orașul-lumină” este plin încă de destul întunerici în privința chestiunilor românești. Acolo, ca și în alte centre mondiale, avem destui răuvoitori, cari să mărească „întunericul” și să-l populeze cu duhuri rele.

„Republica profesorilor”... a fost numită Franța de Albert Thibaudet în mult discutata sa scriere cu acelaș nume, apărută în iarna trecută. Când își numea astfel țara marele critic se gândea la reprezentanții noii ideologii politice franceze, cari în mare parte sunt absolvenți ai școlii normale superioare din Paris. (Aepriot, Painlevé, Blum, Dalasier, etc.). Pentru că dacă ar fi avut înainte următorul tablou al profesunii candidaților la alegerile din Franța din luna trecută, numai așa nu și-ar fi ținut-o. Pentru cele 612 locuri de deputat au fost 3735 de candidați (859 pentru departamentul Seinei, în care se găsește Parisul!) dintre cari 689 sunt muncitori, 382 avocați, 282 funcționari, 234 publiciști, 233 comercianți, 216 agricultori, 176 proprietari, 172 magistrați, 139 medici, 138 industriași, 88 ingineri și numai 76 profesori și 68 institutori; 44 reprezentanți ai comerțului, 27 rentieri, 23 foști ofițeri, 20 arhitecți, 18 literați, 16 consilieri generali, 14 foști institutori, 13 antreprenori, 13 notari, 7 profesori dela Facultatea de Drept, 8 farmaciști, 5 horticultori, 3 perceptori, 3 hotelieri, 2 bucătari, 2 fotografi, 2 eroitori, 2 aviatori, 1 chimist și 1 student în medicină.

Democrația își cere drepturile ei... În Franța sunt mai puțini aceia cari n'au altă meserie decât politica.

Bibliografie

A apărut în editura „Cultura Românească”: *Pe urmele Basarabiei* note și impresii din revoluția rusească de *Romulus Cioflec*. *Pe urmele Basarabiei* ne zugrăvește sufletul fraților din provincia răpită cu năzuințele, cu frământările și cu toate evenimentele cari prin revoluția rusească aveau să-i aducă la Unire. — Volumul cuprinde 215 pagini, și se află de vânzare la toate librăriile din țară cu prețul de Lei 60.

Publicație de licitație

Se aduce la cunoștința generală că în ziua de 16 Iunie 1928, ora 9 dimineața, va avea loc în cancelaria Academiei de Agricultură Cluj ținerea licitației publice pentru aprovizionarea acestei instituții cu 900 (nouă sute) metri steri, lemne de foc esență tare.

Licitația se va ține în conformitate cu dispozițiunile art. 72—83 din legea contabilității publice despre care d-nii ofertanți sunt invitați a lua cunoștință în prealabil. Ofertele vor fi depuse la cancelaria noastră în plicuri sigilate fiind însoțite de garanția de 10%.

Caetul de sarcini, conținând condițiunile de licitație și de livrare, se poate vedea la cancelaria Academiei, în fiecare zi de lucru dela ora 9—13.

Director
prof. Mihai Șerban

Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița Soc. An.

CONVOCARE

Domnii acționari ai Uzinelor de Fier și Domeniilor din Reșița, societate anonimă, sunt convocați pentru *Sâmbătă 26 Mai, ora 11*, în sala Cercului Industrial și Comercial, palatul Camerei de Comerț din București, strada Bursei No. 4 în adunare generală ordinară.

ACTIV

Bilanț încheiat la 31 Decembrie 1927

PASIV

Stabilimente:			Capital social		750,000.000
Domenii	445,105.530		Fond de rezervă legal		302,283.401
Mine	122,013.950		Fond de rezervă special pentru event. devalorizări ale stocului de materiale		15,000.000
Clădiri pentru exploatațiuni	110,113.365		Fond pentru refacerea instalațiunilor		78,120.084
Clădiri pentru locuințe	168,303.308		Fond de amortizări		304,744.643
Mașini și instalațiuni	327,817.314		Datoria ipotecară asupra domeniilor		326,000.000
Investițiuni noi neterminate	182,557.064	1,355,910.531	Creditori		545,108.949
Stocuri de materiale		369,384.081	Dividende neridicate		2,797.147
Numerar		5,969.014	Beneficiu net:		
Titluri		29,756.241	Report din 1926	2,766.676	
Debitori		694,620.209	Beneficiu pe 1927	128,819.176	131,585.852
		2,455,640.076			2,455,640.076

CHELTUELI

Contul de profit și pierdere încheiat la 31 Decembrie 1927

VENITURI

Cheltueli generale		90,356.211	Beneficiu din participațiuni		10,293.069
Dobânzi		46,836.510	Beneficiu din 1926	2,766.676	
Impozite		32,868.557	Beneficiu brut pe 1927	425,220.684	427,987.360
Contribuțiuni reglementare și cheltueli pentru scopuri de ocrotiri sociale		35,733.248			
Dotacia fondului pentru refacerea instalațiunilor		25,286.026			
Amortizări		75,614.025			
Beneficiu net:					
Report din 1926	2,766.676				
Beneficiu din 1927	128,819.176	131,585.852			
		438,280.429			438,280.429

Președintele consiliului de administrație, *Barbu Știrbey*

Directorul contabilității, *Caro Fleischhacker*.

Verificat și găsit conform cu registrele,

Censori: *Mihail Georgescu, G. Cioflec, Victor Levy, E. Luterbacher, St. Vidrighin.*

„SCHMOLLPASTA“

S. A. BRAȘOV

Fabrică de Cremă de ghețe
Premiată la 30 de expoziții

Adresa abonatului:

Vreți să faceți afaceri bune?

Folosiți-vă de serviciile ce vi le oferă

ANUARUL ROMÂNIEI

pentru comerț, industrie, meserii și agricultură,

Ediția III-a pe 1928.

Apărut în editura RUDOLF MOSSE S. A.

Un volum de cca 3000 pagini, cuprinzând peste 1,000.000 adrese din cele vre-o 15.000 orașe și sate ale României. — Date statistice, 3 indicatoare de localități, indicatorul branșelor în șase limbi, ministere, consulat, etc. etc.

Prețul unui volum: Lei 3000 franco. Comenzile se execută imediat și se pot face la editură: Rudolf Mosse, Soc. Anon. Calea Victoriei 31, ca și la reprezentanțele din Arad, Brașov, Cluj, Oradea și Timișoara.

Din nici o bancă, nici o fabrică, nici o casă comercială serioasă, nu trebuie să lipsească Anuarul României pe 1928, editura Rudolf Mosse.

NOTĂ. Redacția Anuarului României spelează călduros la toți acei cari vor cumpăra și consulta lucrarea, să-i comunice orice observațiuni ce vor crede utile pentru viitoarea ediție.